

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів**

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Фінанси»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: заочна
очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Система оподаткування фізичних осіб в Україні: перспективи розвитку»
(назва теми)

здобувача Янковської Діани Валеріївни
(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: д.е.н., професор Мельник В. М.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Буряченко А. Є.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	6
1.1 Сутність системи оподаткування фізичних осіб та її складові	6
1.2 Нормативно-правове забезпечення оподаткування фізичних осіб в Україні ...	14
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....	21
2.1 Індикатори та показники, що характеризують систему оподаткування фізичних осіб	21
2.2 Динаміки та структура податків фізичних осіб в Україні	26
2.3 Оцінка фіскальної ефективності системи оподаткування фізичних осіб в Україні	35
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....	41
3.1 Проблеми оподаткування фізичних осіб в Україні	41
3.2 Зарубіжний досвід оподаткування фізичних осіб та можливості його імплементації у вітчизняну практику.....	46
3.3 Перспективи розвитку системи оподаткування фізичних осіб в Україні	51
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Актуальність теми. Система оподаткування фізичних осіб в Україні є актуальною темою у зв'язку з постійними змінами в податковому законодавстві та економічному середовищі. Розгляд цієї системи важливий для розуміння фінансової політики та її впливу на громадян та економіку країни. В умовах військового стану виникає необхідність швидкої та ефективної адаптації податкової системи до нових умов та викликів, зокрема для забезпечення необхідних ресурсів для оборони та підтримки національної безпеки. Рационально побудована система оподаткування фізичних осіб в Україні сприятиме активному росту підприємництва, зниженню нелегальних економічних відносин, підвищенню рівня інвестиційної привабливості національного господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оподаткування фізичних осіб залучила увагу відомих науковців, таких як Бутко Н. В., Крупа Н. М., Машевська А. А., Свинаренко І. В., Соколовська А. М., Томілова-Яремчук Н. О., Уманська В. Г., Хомяк Н. В., Юрчишена Л. В. та інших. Їхні дослідження відіграють вагомий роль у розумінні складнощів та викликів, що постають у контексті оподаткування фізичних осіб в Україні. Визнання внеску цих науковців підкреслює важливість подальшого розгляду та дослідження проблем оподаткування фізичних осіб як широкого поля для вивчення та вирішення.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – аналіз ефективності функціонування та дослідження перспектив розвитку системи оподаткування фізичних осіб в Україні.

Мета досягається через сукупність завдань, які вирішуються у кваліфікаційній роботі:

- дослідити сутність системи оподаткування фізичних осіб та охарактеризувати її складові;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення оподаткування фізичних осіб в Україні;

- виокремити показники, що характеризують ефективність функціонування системи оподаткування фізичних осіб;
- проаналізувати динаміку та структуру податків з фізичних осіб в Україні;
- надати оцінку фінансової ефективності системи оподаткування фізичних осіб в Україні;
- визначити проблеми оподаткування фізичних осіб в Україні;
- охарактеризувати зарубіжний досвід оподаткування фізичних осіб та оцінити можливості його імплементації у вітчизняну практику;
- обґрунтувати перспективи розвитку системи оподаткування фізичних осіб в Україні.

Об'єкт дослідження – фінансові відносини розподілу та перерозподілу доходів фізичних осіб.

Предмет дослідження – система оподаткування фізичних осіб.

Методи дослідження. Під час дослідження системи оподаткування фізичних осіб в Україні були використані різноманітні методи для досягнення поставленої мети. Зокрема, аналіз та синтез дозволили розглянути існуючі економічні та правові аспекти цієї системи, визначити прогалини та переваги. Використання методів індукції та дедукції вказало на залежності між економічними умовами та ефективністю оподаткування. Статистичні методи використовувалися для аналізу фінансових показників, а спостереження та узагальнення – для аналізу практичних випадків та вивчення впливу оподаткування на фізичних осіб. Порівняння з міжнародними практиками стало основою для визначення оптимальних шляхів подальшого розвитку системи оподаткування в Україні.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів. Отримані результати дослідження системи оподаткування фізичних осіб в Україні мають значущість як у теоретичному, так і у практичному плані. Теоретично, вони надають глибоке уявлення про сучасний стан оподаткування фізичних осіб, виявляючи ключові проблеми та перспективи розвитку. Практично, ці результати

можуть служити основою для розробки пропозицій з удосконалення системи оподаткування, що безпосередньо впливає на ефективність оподаткування, конкурентоспроможність економіки та забезпечення фінансової стабільності країни. Відомості, отримані в результаті дослідження, можуть бути корисними для державних органів.

Інформаційна база дослідження. Для дослідження проблеми системи оподаткування фізичних осіб в Україні була використана різноманітна інформаційна база. Вона включала результати аналізу наукових праць вітчизняних дослідників, офіційні статистичні дані, що надають комплексну інформацію про проблеми оподаткування фізичних осіб в Україні. Ця інформаційна база дозволила отримати всебічне уявлення про стан системи оподаткування фізичних осіб і виявити ключові аспекти, які потребують удосконалення та розвитку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1 Сутність системи оподаткування фізичних осіб та її складові

Система оподаткування фізичних осіб визначає способи збору податків з громадян з метою фінансування державних витрат і забезпечення функціонування держави. Правильно налаштована система оподаткування сприяє рівномірному розподілу фінансового навантаження між громадянами, стимулює економічний розвиток та забезпечує справедливість у суспільстві.

Система оподаткування фізичних осіб – сукупність елементів, наявність яких обумовлює можливість здійснення оподаткування фізичних осіб [1, с.200]. Складові цієї системи наведено на рис.1.1.

Рисунок 1.1 – Складові системи оподаткування фізичних осіб

Джерело: розроблено автором на основі [2, с.8]

Система оподаткування фізичних осіб складається з ряду ключових складових, що визначають способи збору податків від громадян. Першою складовою є платники податків. Механізм оподаткування фізичних осіб

регулюється розділом IV Податкового кодексу України [3]. Ним визначено і платники податків фізичних осіб, до яких належать:

- фізична особа – резидент, що отримує доходи з джерела їх походження в Україні та іноземні доходи;
- фізична особа – нерезидент, що отримує доходи з джерела їх походження в Україні;
- податковий агент – юридична чи самозайнята особа, що зобов’язані нараховувати, утримувати й сплачувати податок від імені та за рахунок коштів платника [3].

Наведені в розділі IV Податкового кодексу України платники податків фізичних осіб чітко визначають, хто з громадян має обов’язок сплачувати податки перед державою. Податковий Кодекс України чітко визначає роль та обов’язки кожної з вказаних категорій у контексті оподаткування фізичних осіб, що сприяє ясності та прозорості в системі оподаткування.

Розглядаючи види податків, можна виділити три основні групи: прибуткові, майнові та єдиний податок з фізичних осіб, який можна розглядати як специфічний стимулюючий вид оподаткування, оскільки він спрощує систему оподаткування для громадян. Заміна цілої групи податків сприяє зменшенню податкового тягара на населення та економічній стимуляції. До майнових податків належать податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок, плата за землю. До прибуткових податків належить ПДФО та військовий збір. Сутність ПДФО систематизуємо в табл.1.1.

Таблиця 1.1 – Визначення сутності ПДФО

Автор	Визначення
Тоцька О., Дмитрук І.	Загальнодержавний прямий податок, що стягується з доходів фізичних осіб (як резидентів, так і нерезидентів) [4, с.31].
Томілова-Яремчук Н. О., Хомяк Н. В., Крупа Н. М.	Обов’язковий безумовний платіж, який справляється з доходів фізичних осіб (резидентів та нерезидентів) та спрямовується до бюджету України [5, с.329].
Уманська В. Г., Бутко Н. В., Свинаренко І. В.	Загальнодержавний податок, який стягується з доходів фізичних осіб у законодавчо регламентованому порядку [6, с.112].
Соколовська А. М.	Загальнодержавний податок, об’єктом оподаткування якого є різні джерела доходів фізичних осіб отриманих в Україні [7, с.8].

Джерело: розроблено автором на основі [4-7]

За різними джерелами, ПДФО (податок на доходи фізичних осіб) визначається як загальнодержавний прямий податок, який стягується з доходів як резидентів, так і нерезидентів, та спрямовується до бюджету України. Він також розглядається як обов'язковий безумовний платіж з доходів фізичних осіб у законодавчо регламентованому порядку. Узагальнюючи, можна сказати, що ПДФО є ключовим фіскальним інструментом, спрямованим на забезпечення фінансової стабільності бюджету через оподаткування доходів резидентів та нерезидентів від різних джерел, з метою здійснення різних соціальних і економічних програм та проектів держави.

Сутність військового збору систематизуємо в табл.1.2.

Таблиця 1.2 – Визначення сутності військового збору

Автор	Визначення
Соболева І. В., Чепак А. В.	Тимчасовий податок, спрямований на підтримку та розвиток військових сил України [8, с.343].
Юрківська Х.	Збір, який призначений для стимулювання розвитку Збройних сил та на час ведення військових дій на території України [9, с.176].
Юрчишена Л. В.	Внесок кожного офіційно працюючого українця на підтримку та реформу збройних сил нашої держави [10, с.].
Томчук О. Ф., Машевська А. А.	Цільовий збір з доходів фізичних осіб, надходження від якого спрямовуються на підвищення обороноздатності України [11, с.].

Джерело: розроблено автором на основі [8-11]

Військовий збір, визначений різними джерелами, інтерпретується як тимчасовий податок або збір, спрямований на підтримку та розвиток Збройних сил України. Він також розглядається як внесок, який здійснює кожен офіційно працюючий громадянин для підтримки та реформування національних збройних сил. Військовий збір є цільовим збором з доходів фізичних осіб, зібрані кошти з якого призначені для підвищення обороноздатності України. Військовий збір є важливим інструментом для фінансування та забезпечення розвитку військових сил країни, особливо у періоди ведення військових дій та потреби у підвищенні обороноздатності.

Для визначення об'єкта оподаткування фізичних осіб, необхідно враховувати, що він включає доходи з різних джерел, які можуть породжувати

податкові зобов'язання перед державою. Згідно з Податковим кодексом України (стаття 163), об'єкт оподаткування податком на доходи фізичних осіб визначається в залежності від статусу платника податку [3]. Згідно з міжнародною класифікацією, існує шість основних джерел доходу: трудові доходи; доходи від власності; підприємницькі доходи; інвестиційні доходи; державні соціальні трансферти; родинна допомога [12, с.2]. Визначення цих джерел доходу дозволяє чітко розуміти, які види доходу підпадають під оподаткування і які можуть мати податкові наслідки для платника податків. Такий підхід сприяє ясній і систематизованій регуляції оподаткування доходів фізичних осіб.

Об'єкт оподаткування фізичних осіб можна розглядати як сукупність надходжень у грошовій та натуральній формах, які фізичні особи отримують протягом певного періоду для власного споживання і накопичення. Для нерезидентів об'єктом оподаткування є загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід з джерела їхнього походження в Україні, а також доходи з джерела їхнього походження в Україні, що підлягають остаточному оподаткуванню при їх нарахуванні. Для резидентів до об'єктів оподаткування додаються іноземні доходи, отримані за межами України [13, с.87]. Такий підхід дозволяє чітко визначити, які доходи підлягають оподаткуванню для різних категорій платників податків, що сприяє ясності та прозорості в системі оподаткування фізичних осіб.

Згідно зі ст. 164 ПКУ, базою оподаткування фізичних осіб є загальний оподатковуваний дохід, яким є будь-який дохід, що підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду) [3]. Такий підхід дозволяє широко охопити різноманітні доходи фізичних осіб та забезпечити їхнє належне оподаткування відповідно до встановлених податкових норм та ставок. Крім того, це сприяє прозорості та однаковому підходу до оподаткування різних джерел доходу у системі оподаткування.

Ставка податку вказує на відсоток, за яким розраховується податкове навантаження на базу оподаткування. Основні ставки оподаткування фізичних осіб наведені на рис.1.2.

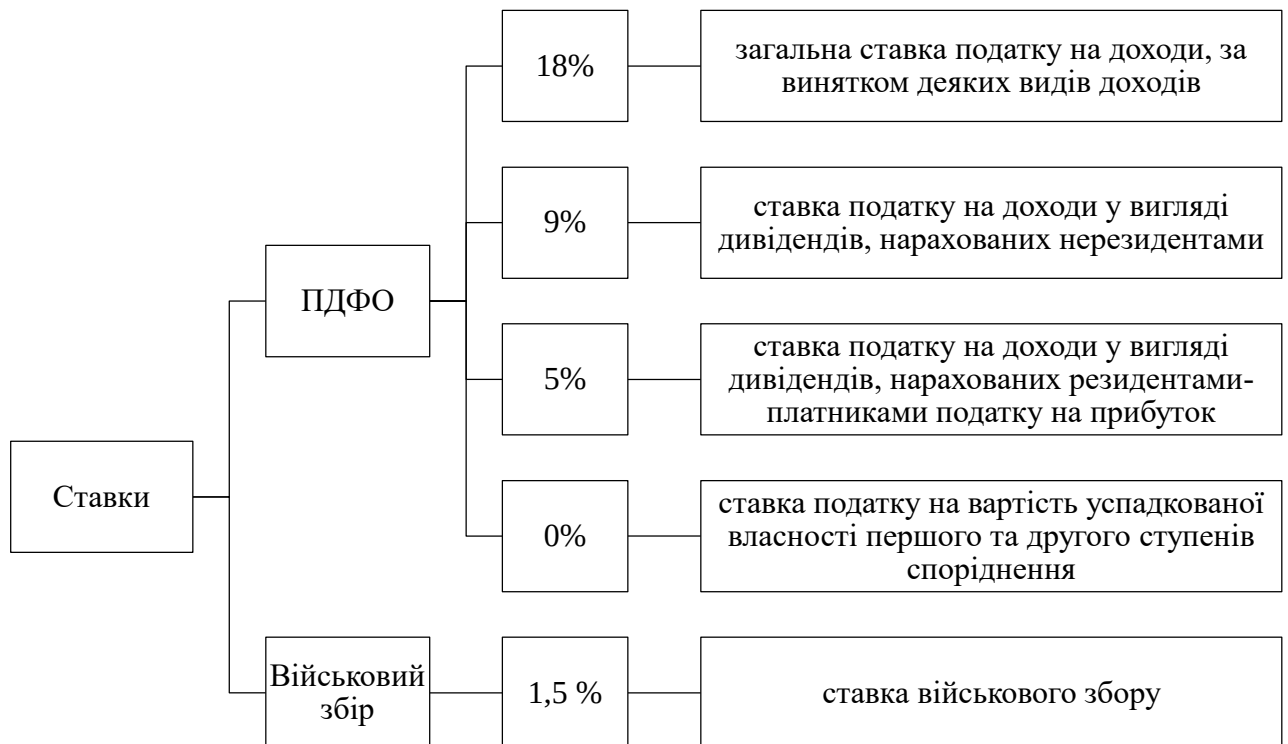

Рисунок 1.2 – Ставки прибуткового оподаткування фізичних осіб в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [3]

Ставка податку на доходи фізичних осіб різноманітна та залежить від характеру отриманих доходів. За загальним правилом, доходи, отримані у формі заробітної плати, компенсаційних та заохочувальних виплат, а також пенсійного утримання, підлягають оподаткуванню за ставкою 18%. Також до цієї ставки підлягають пасивні доходи та інші види доходів, крім визначених винятків. Для доходів у вигляді дивідендів, нарахованих нерезидентами, застосовується ставка податку на рівні 9%. У випадку, коли резидентами-платниками податку на прибуток підприємств нараховуються дивіденди, ставка податку на їх доходи становить 5%. Вартість успадкованої власності членами сім'ї спадкодавця першого та другого ступенів споріднення відображається нульовою ставкою податку. Крім того, встановлена ставка військового збору у розмірі 1,5%, яка стягується з відповідних доходів фізичних осіб. Таке різноманіття ставок

відображає специфіку оподаткування різних видів доходів та спрямоване на забезпечення фінансових потреб держави.

Ставка податку на нерухомість встановлюється органами місцевого самоврядування в залежності від типу об'єктів та їх місцезнаходження у відсотках до мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня звітного року, та не може перевищувати 1,5 % за 1 м². Ставка податку встановлюється з розрахунку на календарний рік у розмірі 25 тис грн за кожен легковий автомобіль, що є об'єктом оподаткування. Ставка податку на землю встановлюється у розмірі не більше 12% від їх нормативної грошової оцінки за земельні ділянки, які перебувають у постійному користуванні суб'єктів господарювання.

Податкова декларація про майновий стан і доходи є важливим інструментом для збору інформації про фінансове становище та доходи фізичних осіб з метою належного оподаткування. Згідно з Податковим кодексом України, ця декларація подається за базовий звітний (податковий) період, який зазвичай дорівнює календарному року. Тобто, фізичні особи мають зобов'язання подати декларацію до 1 травня року, що настає за звітним [3]. Цей термін подання декларації надає фізичним особам достатньо часу для підготовки та подання необхідної інформації про свій майновий стан і доходи. Це також сприяє своєчасному збору та аналізу фінансової інформації для оподаткування та контролю з боку податкових органів [14, с.12]. Важливою особливістю є те, що подання декларації є обов'язковим для всіх платників податку на доходи фізичних осіб, які отримують певний рівень доходів, крім випадків, передбачених відповідним розділом Податкового кодексу України [3]. Такий підхід дозволяє забезпечити достовірність та правильність оподаткування фізичних осіб, що в свою чергу сприяє ефективному функціонуванню податкової системи країни.

Оподаткування фізичних осіб – це процес, який складається з таких етапів (рис.1.3):

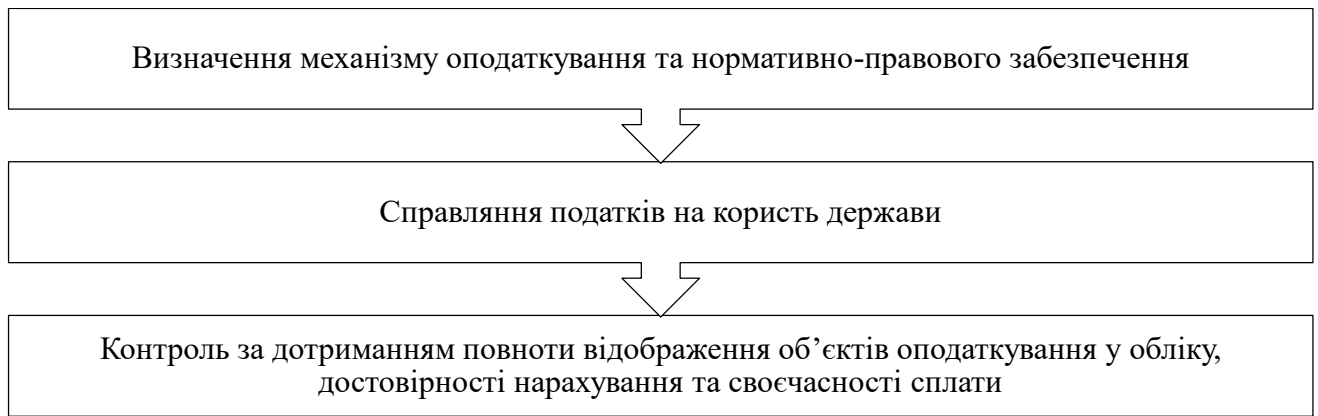

Рисунок 1.3 – Етапи оподаткування фізичних осіб

Джерело: розроблено автором на основі [15-17]

Перший етап полягає у визначенні механізму оподаткування та встановленні нормативно-правового забезпечення, що відповідає відповідним податковим доктринам та концепціям економічного розвитку. Цей етап включає розробку та прийняття відповідних законодавчих актів, які визначають правила та процедури оподаткування фізичних осіб в державі [15, с.17]. Другий етап – це сам процес сплати податків на користь держави, що включає нарахування, збір та перерахунок відповідних податків з урахуванням встановлених ставок і правил, що визначені законодавством [16, с.104]. Останній етап – це контроль за дотриманням повноти відображення об'єктів оподаткування у обліку, достовірності нарахування та своєчасності сплати податків. Це важлива складова для забезпечення справедливого та ефективного функціонування системи оподаткування, а також для запобігання податковим ухиленням та мінімізації втрат бюджету держави [17, с.87]. У цілому, оподаткування фізичних осіб вимагає комплексного підходу та системної роботи з боку державних органів, щоб забезпечити ефективне та справедливе збирання податків для задоволення потреб суспільства.

Податкові соціальні пільги (ПСП) відіграють важливу роль у зниженні податкового тиску на доходи малозабезпечених громадян. Проте, їх перелік обмежений і застосовується до обмеженого кола платників. Згідно з Податковим кодексом України, податкова соціальна пільга надається для будь-якого платника податку у розмірі, що дорівнює 50% розміру прожиткового мінімуму для

працевдатної особи, встановленого законом на 1 січня звітного податкового року [3]. У 2024 році базовий розмір податкової соціальної пільги становить 1514 грн, що складається з 50% від прожиткового мінімуму. Згідно з статтею 169 Податкового кодексу України, ця пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця, якщо його розмір не перевищує певного порогу [3]. Цей поріг у 2024 році становить 4240 грн, що є результатом множення прожиткового мінімуму на 1,4 та округлення до найближчих 10 гривень. Враховуючи встановлені умови, платникам податку, чії доходи не перевищують встановленого порогу, надається можливість скористатися податковою соціальною пільгою для зменшення свого податкового тиску.

Таким чином, система оподаткування фізичних осіб включає в себе різноманітні елементи, які спільно забезпечують збір податків від громадян згідно з встановленими правилами та нормами. Платники податків включають в себе як резидентів, так і нерезидентів, а також податкових агентів, які мають обов'язок нараховувати та сплачувати податки від імені платників. Види податків, які застосовуються до фізичних осіб, включають прибуткові (ПДФО та військовий збір) та майнові. Об'єктом оподаткування є різні джерела доходів, такі як трудові доходи, підприємницькі доходи, інвестиційні доходи, доходи від власності та інші. База оподаткування визначається на основі загального оподатковуваного доходу, який включає різні види доходів за відповідними правилами. Ставка податку визначається на законодавчому рівні та може варіюватися залежно від типу доходів та інших факторів. Порядок обчислення податку визначається відповідно до правил, встановлених податковим законодавством, яке може включати в себе врахування різних пільг та винятків. Податковий період для фізичних осіб зазвичай відповідає календарному року. Податкові пільги можуть бути надані фізичним особам відповідно до законодавства для зменшення податкового тягарю і сприяння певним суспільним цілям.

1.2 Нормативно-правове забезпечення оподаткування фізичних осіб в Україні

Оподаткування фізичних осіб в Україні є важливим аспектом фінансової політики, що має значний вплив на економічний розвиток країни. Нормативно-правове забезпечення цього процесу визначається комплексом законодавчих актів та регулюється податковим законодавством України. Це регулювання спрямоване на забезпечення справедливості, ефективності та стабільності фінансової системи країни, а також стимулювання соціально-економічного розвитку. У зв'язку з постійними змінами в економічному середовищі, податкове законодавство постійно адаптується та модернізується для відповідності сучасним викликам та потребам суспільства.

Розглядаючи розвиток оподаткування фізичних осіб в Україні, можна виділити ключових 5 етапів, які наведені в табл.1.3.

Таблиця 1.3 – Етапи розвитку оподаткування фізичних осіб в Україні

Етап	Ставки прибуткових податків	Характеристика
Перший (1989–1993)	13%, 15%, 20%, 30%, 40%, 50%, 60%	Стягнення податку на доходи фізичних осіб з фіксованими ставками, диференційованими за категоріями та групами платників.
Другий (1993–2003)	10%, 20%, 30%, 40%, 50%	Справляння прибуткового податку залежно від характеру отриманого доходу за групами або категоріями платників.
Третій (2004–2010)	0%, 1%, 5%, 13%, 15%, 30%, 50%	Значне зниження податкового навантаження, розширення бази оподаткування, введення податкового кредиту та соціальних пільг.
Четвертий (2011–2015)	0%, 1%, 5%, 10%, 15%, 17%, 30%	Введення податкової знижки та низькопрогресивної шкали ставок.
П'ятий (2015 і по сьогоднішній день)	0%, 1,5%, 5%, 18%,	Суттєві зміни у порядку справляння податку на доходи фізичних осіб внаслідок податкової реформи.

Джерело: розроблено автором на основі [18-22]

Протягом першого етапу розвитку податкової системи в Україні, що тривав з 1989 по 1993 рік, система оподаткування була складною, оскільки податок на прибуток розподілявся на дві частини: основну та додаткову. Цей

поділ стосувався різних категорій та груп платників. Утримання податку здійснювалося за допомогою фіксованих ставок, які відрізнялися в залежності від категорій і груп платників [18, с.95]. Такий підхід до оподаткування відображав комплексність податкової системи, спрямованої на встановлення різних ставок оподаткування для різних соціальних та економічних груп населення.

Протягом другого етапу розвитку податкової системи в Україні, що охоплював період з 1993 по 2003 рік, важливим аспектом стало впровадження прибуткового податку з громадян – резидентів України. Цей податок був встановлений відповідно до законодавства Декрету Кабінету Міністрів України «Про податок на прибуток громадян» (втратив чинність) [19]. Податок на доходи фізичних осіб стягувався за розподіленими за групами або категоріями платників ставками, які залежали від характеру отриманого доходу. Це означало встановлення різних ставок оподаткування в залежності від типу отриманого доходу та соціально-економічного статусу платника, що дозволяло урізноманітнити оподаткування з урахуванням різних обставин та умов.

Третій етап розвитку податкової системи в Україні, що тривав з 2004 по 2010 рік, характеризується набуттям чинності Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» (втратив чинність) [20]. Цей закон істотно вплинув на оподаткування фізичних осіб, сприяючи значному зниженню податкового навантаження. Паралельно із цим розширилася база оподаткування, що означало включення до оподаткованого доходу різних джерел прибутку. Додатково, введення податкового кредиту та податкових соціальних пільг спрямовано на полегшення податкового тягаря для певних категорій населення та стимулювання соціальної підтримки через податкову систему [21, с.48]. Ці заходи сприяли не лише зменшенню фінансового тиску на громадян, а й підвищенню їхнього соціального та економічного статусу.

Протягом четвертого етапу розвитку податкової системи в Україні, який охоплював період з 2011 по 2015 рік, сталося значне перетворення оподаткування фізичних осіб. Це стало результатом прийняття Податкового кодексу України [3], внаслідок чого податок на доходи фізичних осіб було переформатовано. Замість

податкового кредиту була введена податкова знижка, що дозволило спростити процедуру розрахунку податку та зменшити податкове навантаження для платників. Крім того, була запроваджена прогресивна шкала ставок податку, що передбачала збереження низьких ставок оподаткування для низьких доходів та збільшення їхнього підвищення зі зростанням доходу, що сприяло більш справедливому розподілу податкового навантаження в соціумі.

П'ятий етап розвитку податкової системи в Україні, що розпочався у 2015 році і триває до сьогодні, відзначився значними змінами у порядку справляння податку на доходи фізичних осіб. У цей період набув чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України (щодо податкової реформи)» [22]. Цей закон впровадив ряд ключових змін, спрямованих на поліпшення ефективності та справедливості системи оподаткування. Зміни включали в себе перегляд ставок податку, оптимізацію процедур обліку та звітності, а також спрощення податкових процедур для платників. Ці зміни мали на меті створити більш сприятливу та прозору податкову систему, яка б підтримувала економічний розвиток країни та забезпечувала адекватні фінансові ресурси для державного бюджету.

Ці етапи свідчать про постійний розвиток податкової системи України з метою адаптації до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі країни і забезпечення фінансової стабільності та соціального розвитку.

На різних рівнях існують різні законодавчі акти, які регулюють процеси оподаткування фізичних осіб в Україні. Кожен з цих нормативних документів охоплює конкретні аспекти оподаткування, що стосуються фізичних осіб.

Конституція України [23] надає громадянам право на працю, що є однією з основних соціальних гарантій. Згідно зі статтею 43 Конституції України, кожен громадянин має право обирати працю за своїм вибором і домовлятися про неї вільно. Права працівників, включаючи їхні економічні та соціальні інтереси, гарантуються відповідно до статей 44-46 Конституції України. Ці статті передбачають право на соціальний захист та захист прав працівників. В рамках оподаткування фізичних осіб, ці конституційні принципи впливають на створення

нормативно-правової бази, спрямованої на забезпечення справедливого та ефективного оподаткування, що враховує інтереси та потреби громадян. Разом з тим, ці конституційні принципи використовуються для розробки податкових політик, які забезпечують справедливий розподіл податкового навантаження. Законодавство про оподаткування фізичних осіб містить положення, спрямовані на захист прав працівників та забезпечення соціальної справедливості. Оподаткування враховує економічний статус та потенціал громадян, забезпечуючи рівний доступ до податкових переваг і соціальних пільг для всіх верств населення.

Нормативно-правове забезпечення оподаткування фізичних осіб в Україні визначається рядом законодавчих актів, серед яких ключове значення має Податковий кодекс, що був ухвалений Верховною Радою України 2 грудня 2010 року [3]. Цей кодекс регулює відносини, пов'язані зі справлянням податків і зборів, включаючи оподаткування доходів фізичних осіб. Податковий кодекс містить загальні принципи оподаткування, а також встановлює основні правила та процедури, пов'язані зі справлянням і адмініструванням податків фізичних осіб. Він визначає ставки оподаткування, порядок обліку та звітності, а також механізми застосування податкових пільг та знижок для громадян. Податковий кодекс підлягає періодичному оновленню та вдосконаленню з метою відповідності сучасним потребам та економічним реаліям країни.

Загальні принципи та засади оподаткування, встановлені у Статтях 7, 9 і 10 Податкового кодексу, визначають загальну основу для обчислення та сплати податків фізичними особами. Ці положення надають основні принципи та регулятиви, які визначають систему оподаткування загалом, що, у свою чергу, має вплив на способи оподаткування фізичних осіб. Одним із ключових розділів, присвячених цій темі, є Розділ IV, що стосується оподаткування доходів фізичних осіб. Зокрема, у цьому розділі визначаються порядок та умови оподаткування різних видів доходів, таких як заробітна плата, проценти, дивіденди тощо. Розділ XII регулює оподаткування майна, що також може стосуватися фізичних осіб у залежності від їх власності та майнового статусу. Взаємодія різних розділів та

статей Податкового кодексу України створює комплексну систему оподаткування фізичних осіб, яка враховує різні аспекти їх доходів та майнового стану, а також загальні принципи та засади податкового законодавства.

В кінці 2021 року було ухвалено низку законів, які внесли суттєві зміни до Податкового кодексу, зокрема, відносно податків фізичних осіб. Основні положення включають наступне:

- додано новий пункт 135.2 до Податкового кодексу, який стосується резидентів Дія Сіті та визначає особливості оподаткування для них;
- встановлено, що звільнення власного виробництва від ПДФО застосовується у випадку, коли дохід не перевищує 12 мінімальних заробітних плат, що становить 78 тис. грн;
- фізичні особи-підприємці на загальній системі оподаткування можуть скоригувати базу оподаткування на витрати, пов'язані з роялті за використання авторських або суміжних прав;
- з 22 грудня 2021 року податок, нарахований з продажу електроенергії, виробленої з альтернативних джерел, повинен бути сплачений до відповідного бюджету за місцем розташування;
- при продажу автомобіля, мотоцикла або іншого транспортного засобу, який був задекларований під час одноразового спеціального декларування, платник податку має право зменшити дохід на вартість такого об'єкта.

Кодекс законів про працю [24] визнається основним нормативно-правовим актом, який регулює трудові відносини в Україні. Він встановлює правові засади і гарантії щодо права громадян України на вільне розпорядження своїми здібностями до продуктивної і творчої праці. Закони України «Про оплату праці» [25] та «Про відпустки» [26] встановлюють норми і правила, що стосуються оплати праці та надання відпусток працівникам. Ці закони регулюють порядок розрахунку заробітної плати, встановлення тарифів і ставок, умови виплати додаткових винагород та компенсацій, а також правила надання відпусток різних видів. Закон України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати» [27] є важливим нормативним актом, що визначає розмір

прожиткового мінімуму і мінімальної заробітної плати. Ці норми сприяють соціальному захисту громадян України, особливо в періоди фінансово-економічних криз. Встановлення розміру прожиткового мінімуму на 2024 рік здійснюється на основі відповідних законодавчих актів, зокрема, Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» [28]. Це дозволяє забезпечувати необхідний рівень соціального захисту громадян і враховувати економічні та фінансові умови країни при визначенні мінімальних стандартів доходів. Ці нормативні акти також мають вплив на систему оподаткування фізичних осіб, оскільки визначають базові рівні доходу, за якими обчислюються податки та інші обов'язкові платежі.

Постанови Кабінету Міністрів України відіграють важливу роль у системі оподаткування фізичних осіб, встановлюючи конкретні правила, процедури та умови, які регулюють оподаткування доходів та майна громадян. Зокрема, постанова КМУ «Про затвердження Порядку подання документів для застосування податкової соціальної пільги» [29] має важливе значення для фізичних осіб, які мають право на податкові соціальні пільги. Вона встановлює конкретні процедури та вимоги до необхідної документації для отримання цих пільг. Завдяки цьому, громадяни можуть легше отримати доступ до соціальних пільг і отримувати відповідні вигоди, що сприяє соціальній підтримці та зменшенню фінансового навантаження на певні категорії населення. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку виплати щомісячної грошової компенсації сум податку з доходів фізичних осіб, що утримуються з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, поліцейськими та особами рядового і начальницького складу» регулює процедури виплати грошових компенсацій сум податку з доходів фізичних осіб, які утримуються з їх грошового забезпечення [30]. Вона визначає правила та умови, за яких ці компенсації можуть бути виплачені військовослужбовцям, поліцейським та особам рядового і начальницького складу. Це сприяє підтримці цих категорій громадян та заохочує їх до виконання службових обов'язків. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку подання органами державної

реєстрації прав на нерухоме майно та органами, що здійснюють реєстрацію місця проживання фізичних осіб, відомостей, необхідних для розрахунку податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки» встановлює порядок та умови подання відомостей, необхідних для розрахунку податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки [31]. Вона забезпечує відомості, необхідні для правильного обліку та обчислення податку на нерухоме майно, що сприяє ефективному функціонуванню системи оподаткування фізичних осіб з цього питання.

Рішення місцевих органів влади про запровадження місцевих зборів мають прямий вплив на оподаткування фізичних осіб, які проживають або працюють на відповідній території. Ці рішення можуть стосуватися різних видів операцій та послуг, які використовують фізичні особи. Збираючи місцеві збори, місцеві органи влади можуть забезпечити додаткові ресурси для розвитку та покращення життя населення на території громади. Однак це також може впливати на фінансове навантаження фізичних осіб, особливо тих, хто має обмежені фінансові можливості.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення оподаткування фізичних осіб в Україні відображається через систему законів, які спрямовані на забезпечення економічної стабільності, соціального захисту та справедливості в оподаткуванні фізичних осіб. Такий підхід сприяє розвитку гармонійних відносин між державою та громадянами, сприяючи ефективному функціонуванню податкової системи та загальному розвитку країни. У процесі розвитку системи оподаткування фізичних осіб враховувалися не лише економічні аспекти, а й соціальні та правові норми. Закони та нормативно-правові акти, що стосуються оподаткування фізичних осіб, враховують права та інтереси громадян, сприяючи балансу між соціальним захистом та фінансовою стабільністю держави.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

2.1 Індикатори та показники, що характеризують систему оподаткування фізичних осіб

Система оподаткування фізичних осіб є одним з найважливіших елементів фіскальної політики країни, оскільки вона визначає спосіб збору податків з громадян та впливає на їхнє фінансове становище. Для ефективного аналізу цієї системи важливо використовувати різноманітні індикатори та показники, що відображають її основні аспекти. Ці індикатори та показники допомагають зрозуміти обсяги оподаткування, розподіл податкових надходжень, ефективність системи та її вплив на економічний розвиток країни.

Визначення ролі кожного етапу у процесі дослідження податків фізичних осіб є ключовим для розуміння та аналізу їхньої фіскальної значущості. Табл.2.1 надає загальний огляд кожного етапу, вказуючи на його специфіку та важливість для загального дослідження.

Таблиця 2.1 – Етапи дослідження системи оподаткування фізичних осіб

Етап	Роль
Збір даних	Забезпечення необхідною інформацією для подальшого аналізу податків фізичних осіб.
Аналіз динаміки податків фізичних осіб	Визначення тенденцій та змін у обсягах збору податків фізичних осіб протягом періоду часу.
Аналіз структури податків фізичних осіб	Дослідження розподілу податкових надходжень між різними категоріями та видами податків.
Розрахунок податкового розриву	Визначення різниці між потенційними та фактичними податковими надходженнями.
Оцінка фіскальної значущості податків	Визначення важливості податків фізичних осіб у податкових надходженнях, доходах, видатках та ВВП.

Джерело: розроблено автором на основі [32-35]

Збір даних щодо податків фізичних осіб в Україні за період 2019-2023 є ключовим етапом у розробці дослідження динаміки та фіскальної значущості цих

податків. Основним завданням першого етапу є збір і обробка інформації про обсяги збору податків фізичних осіб за вказаний період. Ці дані можуть бути отримані через офіційні звіти та статистичні дані, які надаються Міністерством фінансів України, Державною податковою службою. Далі, важливим етапом є отримання даних про динаміку податків фізичних осіб у розрізі бюджетів, які включають державний та місцеві бюджети. Це дозволить визначити внесок податків фізичних осіб у загальний бюджетний процес та розподіл податкових надходжень між різними рівнями влади. Для аналізу структури податків фізичних осіб за розрізами бюджетів та видів податків (таких як ПДФО, військовий збір, майнові податки) необхідно зібрати інформацію з офіційних джерел, що містять дані про розподіл податкових надходжень за вказаними параметрами. Додатково, для аналізу структури ПДФО необхідно звернутися до законодавчих документів та інструкцій, які регулюють цей вид оподаткування. Загальний аналіз цих даних дозволить розкрити ключові тенденції у сфері оподаткування фізичних осіб в Україні та їх вплив на бюджетні процеси та економіку країни.

Аналіз динаміки обсягів збору податків фізичних осіб за період 2019-2023 є важливим етапом у з'ясуванні тенденцій та розумінні фіскальної динаміки в Україні. Перш за все, вивчення такої динаміки дозволяє оцінити ефективність податкової системи та її вплив на економічний розвиток країни. Проведення аналізу динаміки обсягів збору податків фізичних осіб передбачає докладне порівняння показників сплачених податків у вказаному періоді [32, с.28]. Цей аналіз включає в себе ідентифікацію основних трендів, змін та факторів, що впливали на збір податків, таких як законодавчі зміни, економічні та соціальні фактори. Аналіз динаміки податків фізичних осіб у розрізі бюджетів та видів податків є необхідним для розуміння розподілу податкових надходжень між різними рівнями влади та різними видами податків [33, с.57]. Цей аналіз дозволяє виявити, які конкретні бюджети отримали найбільші надходження від оподаткування фізичних осіб, а також визначити вклад різних видів податків у загальний обсяг податкових надходжень. Аналіз динаміки обсягів збору податків фізичних осіб та їх розподілу між різними бюджетами і видами податків є

ключовим для оцінки фінансової ситуації в країні, розуміння податкових надходжень та їх впливу на бюджетні доходи та економічний розвиток.

Аналіз структури податків фізичних осіб за розрізами бюджетів та видів податків є ключовим для розуміння розподілу оподатковуваних доходів на різні цільові напрямки та для визначення важливих аспектів податкової системи країни. Початковим етапом аналізу є розгляд структури податків фізичних осіб в розрізі бюджетів, що передбачає розподіл оподатковуваних доходів між державним та місцевими бюджетами [34, с.143]. Аналізуючи цю структуру, можна визначити, яка частина оподатковуваних доходів спрямовується на забезпечення державних потреб, а яка на місцеві, що дозволяє зрозуміти розподіл фінансових ресурсів між центральною владою та регіонами країни. Далі, важливим аспектом аналізу є розгляд структури податків фізичних осіб за розрізами видів податків. У цьому випадку вивчаються різні види податків, які оплачують фізичні особи, такі як податок на доходи з фізичних осіб (ПДФО) та військовий збір [35, с.86]. Цей аналіз дозволяє виявити внесок кожного конкретного виду податку у загальний обсяг податкових надходжень та оцінити їхню важливість у формуванні бюджету. Аналіз структури податків фізичних осіб за розрізами бюджетів та видів податків є важливим інструментом для розуміння фінансової політики країни, ефективності податкової системи та розподілу фінансових ресурсів між різними сферами діяльності держави.

Розрахунок валового податкового розриву та коефіцієнта збирання податків фізичних осіб є важливими елементами аналізу ефективності податкової системи та її впливу на фінансові потоки країни (табл.2.2).

Таблиця 2.2 – Показники податкового розриву податків фізичних осіб

Показник	Формула	Характеристика
Валовий податковий розрив податків фізичних осіб	Податки фізичних осіб (факт) – Податки фізичних осіб (план)	Дає змогу оцінити реальну суму податкових надходжень до бюджету від запланованих надходжень.
Коефіцієнт збирання податків фізичних осіб	Податки фізичних осіб (факт) / Податки фізичних осіб (план)	Дає змогу кількісно виміряти обсяг недотримання податкового законодавства внаслідок ухилення від сплати податку.

Джерело: розроблено автором на основі [3, с.70]

Валовий податковий розрив визначається як різниця між фактично зібраними податками та потенційними податковими надходженнями, які могли б бути отримані при ідеальній системі збору податків. Цей показник дозволяє визначити рівень втрат або недоотриманих доходів у результаті неплатоспроможності чи ухилення від сплати податків [3, с.70]. Коефіцієнт збирання визначається як відношення фактично зібраних надходжень від податків фізичних осіб до потенційних податкових надходжень, які можна було б отримати від усіх можливих платників. Цей показник вказує на ефективність системи збору податків та її здатність до максимізації податкових надходжень [34, с.901]. Високий коефіцієнт збирання свідчить про ефективну роботу податкової служби та високий рівень дотримання податкового законодавства, тоді як низький коефіцієнт може свідчити про проблеми у сфері податкового контролю та недоліки в законодавстві [38, с.76]. Отже, розрахунок валового податкового розриву та коефіцієнта збирання податків фізичних осіб дозволить оцінити ефективність системи оподаткування та ідентифікувати можливі шляхи для її покращення.

Розрахунок фіскальної значущості податків фізичних осіб у податкових надходженнях, доходах та видатках Зведеного бюджету є важливим кроком для визначення ролі цих податків у фінансовому житті країни (табл.2.3).

Таблиця 2.3 – Показники фіскальної значущості податків фізичних осіб

Показник	Формула	Характеристика
Фіскальна значущість податків фізичних осіб у податкових надходженнях Зведеного бюджету	$\text{Податки фізичних осіб} * 100 / \text{Податкові надходження Зведеного бюджету}$	Відображає питому вагу податкових надходжень у податкових надходженнях Зведеного бюджету.
Фіскальна значущість податків фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету	$\text{Податки фізичних осіб} * 100 / \text{Доходи Зведеного бюджету}$	Відображає питому вагу податкових надходжень у доходах Зведеного бюджету.
Фіскальна значущість податків фізичних осіб у видатках Зведеного бюджету	$\text{Податки фізичних осіб} * 100 / \text{Видатки Зведеного бюджету}$	Відображає питому вагу податкових надходжень у видатках Зведеного бюджету.
Фіскальна значущість податків фізичних осіб у ВВП	$\text{Податки фізичних осіб} * 100 / \text{ВВП}$	Характеризує перерозподіл ВВП через бюджет держави

Джерело: розроблено автором на основі [39-41]

Спочатку, розраховується фіскальна значущість податків фізичних осіб у податкових надходженнях, яка визначає, яка частина з загального обсягу податкових надходжень становить внесок фізичних осіб у сплаті податків. Цей показник дозволяє оцінити важливість податків фізичних осіб у формуванні доходів державного бюджету [39, с.21]. Далі, розраховується фіскальна значущість податків фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету, що дозволяє визначити, яка частина від усіх доходів державного бюджету генерується саме за рахунок сплати податків фізичними особами. Після цього проводиться розрахунок фіскальної значущості податків фізичних осіб у видатках Зведеного бюджету. Цей показник визначає, яка частина з усіх бюджетних видатків призначена на фінансування витрат, які впливають з діяльності збору та управління податками фізичних осіб [40, с.40]. Далі, проводиться аналіз фіскальної значущості податків фізичних осіб у відсотковому відношенні до ВВП. Цей аналіз визначає, яка частина валового внутрішнього продукту країни припадає на оподаткування фізичних осіб, що вказує на рівень податкового навантаження на громадян та їхній внесок у загальну економічну активність країни [41, с.22]. Отже, розрахунок фіскальної значущості податків фізичних осіб у податкових надходженнях, доходах та видатках Зведеного бюджету, а також їхній внесок у ВВП, дозволяє зрозуміти значення цих податків для економічного та фінансового розвитку країни.

Таким чином, визначення ролі кожного етапу у процесі аналізу податків фізичних осіб в Україні має велике значення для розуміння їхнього впливу на фіскальну політику та економічний розвиток країни. Збір даних є першим кроком у цьому процесі, оскільки від правильної та повної інформації залежить подальший аналіз. Аналіз динаміки податків фізичних осіб допомагає виявити тенденції та зміни у сплаті податків протягом часу, що є ключовим для прогнозування та планування фіскальної політики. Аналіз структури податків фізичних осіб розкриває специфіку розподілу податкових надходжень та дозволяє ідентифікувати основні джерела доходів державного бюджету. Розрахунок податкового розриву вказує на ефективність податкової системи та рівень

податкового навантаження на громадян. Завершальним етапом є оцінка фіскальної значущості податків фізичних осіб у податкових надходженнях, доходах, видатках та відношенні до ВВП. Цей аналіз вказує на важливість цих податків для фінансової стабільності країни та їхній внесок у загальний економічний розвиток. Отже, кожен етап аналізу відіграє свою важливу роль у зрозумінні та оцінці податкової системи фізичних осіб, що дозволяє визначити шляхи для подальшого вдосконалення фіскальної політики та забезпечення сталого економічного зростання.

2.2 Динаміки та структура податків фізичних осіб в Україні

В Україні система оподаткування фізичних осіб є однією з ключових складових фінансової політики держави. Податки з фізичних осіб визначаються законодавством та мають значний вплив на економічний розвиток та соціальну справедливість. Структура цих податків та їх динаміка відображають рівень оподаткування громадян, його зміни в часі, а також відповідність податкової системи вимогам сучасного економічного середовища.

Спочатку проаналізуємо динаміку прибуткових податків фізичних осіб. Динаміка прибуткових податків фізичних осіб наведена в табл.2.4.

Таблиця 2.4 – Динаміка прибуткових податків фізичних осіб в Україні за 2019-2023 рр.

Рік	Прибуткові податки фізичних осіб, млн грн	Ланцюговий		Базисний	
		Абсолютний приріст, млн грн	Темп приросту, %	Абсолютний приріст, млн грн	Темп приросту, %
2019	275459	-	-	-	-
2020	295107	19648	7,13	19648	7,13
2021	349786	54679	18,53	74327	26,98
2022	420673	70887	20,27	145214	52,72
2023	496343	75670	17,99	220884	80,19

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Аналіз динаміки прибуткових податків фізичних осіб в Україні відображає значні зміни в структурі та обсягах оподаткування громадян. Зазначені дані свідчать про стабільний ріст обсягів зборів до державного бюджету з фізичних осіб протягом цього періоду. У 2020 році, не дивлячись на відчутний економічний стрес, пов'язаний з пандемією COVID-19, спостерігається помірне зростання обсягів податків фізичних осіб на 7,13%, порівняно з попереднім роком, що зумовлено впровадженням заходів державної підтримки для збереження стабільності фінансового стану населення та підприємств. Протягом наступних трьох років, 2021-2023, спостерігається істотний ріст обсягів оподаткування фізичних осіб. Зокрема, у 2021 році відзначається збільшення на 18,53%, а у 2022 та 2023 роках – на 20,27% та 17,99% відповідно. Цей значний темп приросту вказує на ефективність податкової політики держави та на підвищення рівня доходів населення. Разом з тим, таке зростання не компенсує суттєвий рівень інфляції в Україні в ці роки. Важливо врахувати, що у 2022 році в Україні почалась війна, що вплинуло на економічну ситуацію та оподаткування.

Динаміка прибуткових податків фізичних осіб в розрізі бюджетів наведена в табл.2.5.

Таблиця 2.5 – Динаміка прибуткових податків фізичних осіб в розрізі бюджетів в Україні за 2019-2023 рр.

Рік	Прибуткові податки фізичних осіб до Державного бюджету, млн грн	Ланцюговий		Прибуткові податки фізичних осіб до місцевих бюджетів, млн грн	Ланцюговий	
		Абсолютний приріст, млн грн	Темп приросту, %		Абсолютний приріст, млн грн	Темп приросту, %
2019	109954	-	-	165505	-	-
2020	117281	7327	6,66	177826	12321	7,44
2021	137555	20274	17,29	212231	34405	19,35
2022	148427	10872	7,90	272246	60015	28,28
2023	206945	58518	39,43	289398	17152	6,30

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Загальна тенденція показує зростання обсягів прибуткових податків фізичних осіб як до державного, так і до місцевих бюджетів. У 2020 році

спостерігається помірне зростання обсягів податків до обох бюджетів на 6,66% та 7,44% відповідно, що зумовлено рядом економічних факторів, включаючи ефективність заходів державної підтримки та стимулювання економічної активності. Протягом наступних років (2021–2023), спостерігається значне зростання обсягів податків як до державного, так і до місцевих бюджетів. Найбільш істотні зміни відбулися у 2023 році, коли обсяг податків до державного бюджету зріс на 39,43%, а до місцевих – лише на 6,30%, що свідчить про те, що державний бюджет в цьому періоді мав велику потребу у фінансових ресурсах для забезпечення потреб української економіки та оборони, включаючи витрати на потреби у зв'язку зі зміною геополітичної ситуації та війною. Враховуючи початок війни у 2022 році, можна зауважити, що незважаючи на військові та економічні виклики, обсяги податків до обох бюджетів продовжували зростати, що свідчить про здатність держави управляти фінансовими ресурсами та забезпечувати потреби суспільства в умовах кризових ситуацій.

Структура прибуткових податків фізичних осіб в розрізі бюджетів наведена на рис.2.1.

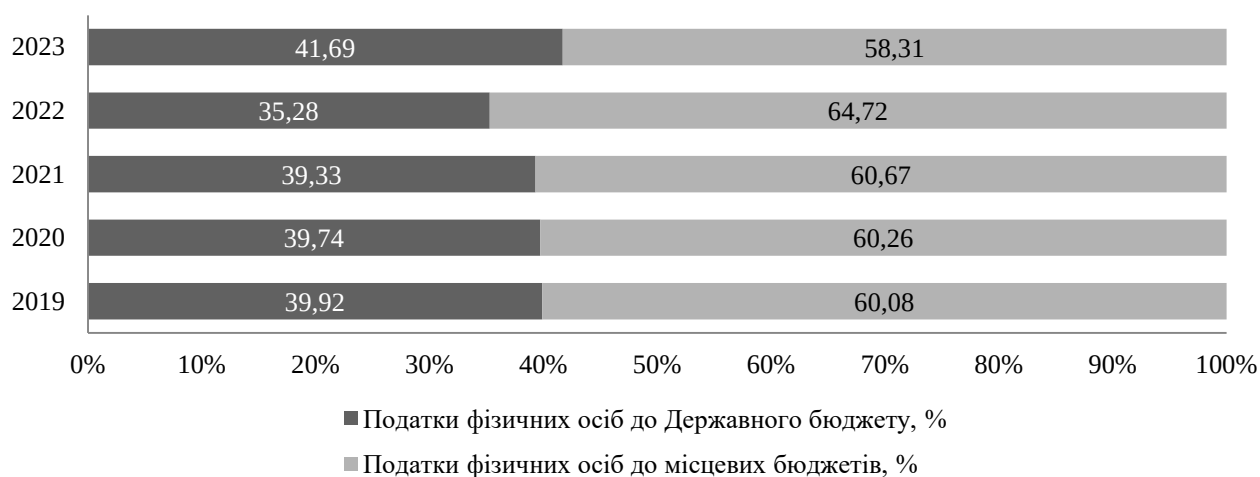

Рисунок 2.1 – Структура прибуткових податків фізичних осіб в розрізі бюджетів в Україні за 2019-2023 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Упродовж розглянутого періоду відбувалися зміни в структурі прибуткових податків фізичних осіб до обох бюджетів. На початку аналізованого

періоду, у 2019 році, податки фізичних осіб були розподілені між державним та місцевими бюджетами, з відповідними показниками 39,92% та 60,08%. Протягом наступних років, до 2022 року, спостерігалася тенденція зменшення частки податків до державного бюджету та збільшення до місцевих, що зумовлено впливом політики децентралізації та передачі більшої фінансової автономії місцевій владі. У 2022 році, не дивлячись на початок війни, спостерігається відносно різке зменшення частки податків до державного бюджету, що пов'язане зі змінами в економічній та фінансовій політиці країни у зв'язку з конфліктом. У 2023 році, не зважаючи на негативний контекст військових дій, спостерігається знову збільшення частки податків до державного бюджету до 41,69%, в той час як частка податків до місцевих бюджетів зменшилася до 58,31%, що свідчить про реорганізацію фінансових потоків в умовах військового конфлікту та зміни пріоритетів державного управління.

Динаміка прибуткових податків фізичних осіб в розрізі їх видів наведена в табл.2.6.

Таблиця 2.6 – Динаміка прибуткових податків фізичних осіб в розрізі видів в Україні за 2019-2023 рр.

Рік	ПДФО, млн грн	Ланцюговий		Військовий збір, млн грн	Ланцюговий	
		Абсолютний приріст, млн грн	Темп приросту, %		Абсолютний приріст, млн грн	Темп приросту, %
2019	253033	-	-	22426	-	-
2020	271177	18144	7,17	23930	1504	6,71
2021	321177	50000	18,44	28609	4679	19,55
2022	387015	65838	20,50	33658	5049	17,65
2023	458351	71336	18,43	37992	4334	12,88

Джерело: розроблено автором на основі [42]

ПДФО та військовий збір становлять основні складові структури оподаткування громадян в Україні. Протягом аналізованого періоду спостерігалася стійка тенденція до зростання обсягів обох видів податків. У 2020 році обсяги ПДФО зросли на 7,17%, а військового збору на 6,71% порівняно з попереднім роком, що зумовлене як загальною економічною динамікою, так і змінами в законодавстві щодо оподаткування. У 2021 році спостерігається ще

значніше зростання обсягів обох видів податків – обсяги ПДФО збільшилися на 18,44%, а військового збору – на 19,55%, що пов'язано з підвищенням рівня доходів населення. Протягом 2022 року, коли в країні почалася війна, спостерігається подальше зростання обсягів обох видів податків, що зумовлено не тільки економічними факторами (зокрема, високим рівнем інфляції), але й необхідністю збільшення фінансування оборонних витрат в умовах військового конфлікту. У 2023 році спостерігається подальше зростання обсягів ПДФО та військового збору, проте темпи приросту є помірнішими порівняно з попередніми роками, що свідчить про стабілізацію економічної ситуації та регулювання оподаткування в контексті військових подій.

Структура податків фізичних осіб в розрізі їх видів наведена на рис.2.2.

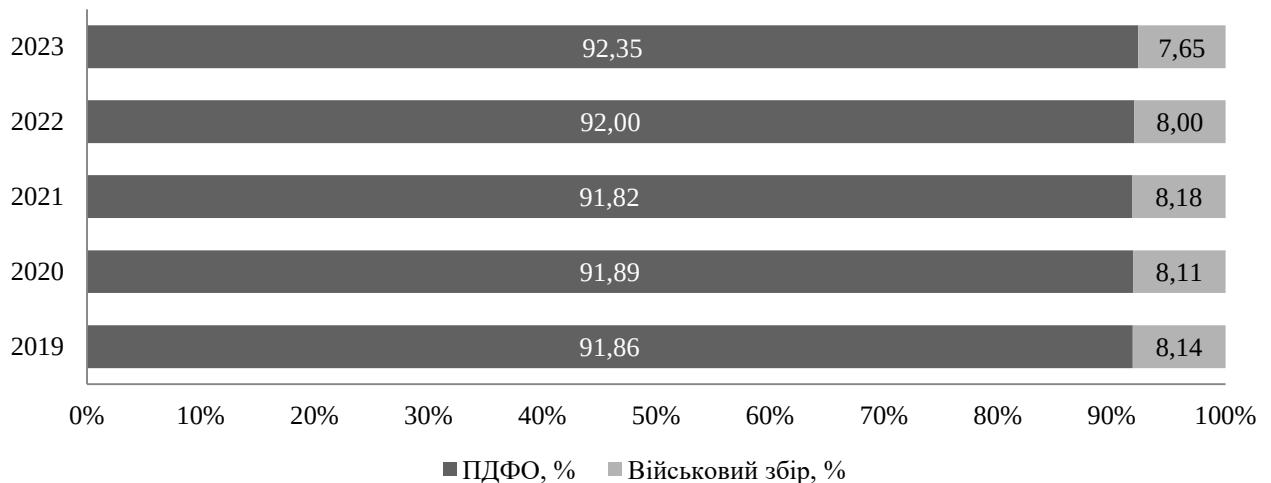

Рисунок 2.2 – Структура прибуткових податків фізичних осіб в розрізі видів в Україні за 2019-2023 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [42]

ПДФО та військовий збір є двома основними складовими структури оподаткування громадян в Україні. Загалом можна спостерігати стабільність у відносній структурі цих податків протягом аналізованого періоду. За показниками 2019-2021 років відсотковий розподіл між ПДФО та військовим збором майже не змінювався. Хоча військовий збір становив лише невелику частку в загальній структурі оподаткування, проте відбувалася певна фінансова мобілізація на підтримку оборонних потреб країни. У 2022 році, коли в Україні почалася війна,

відбулася невелика зміна у структурі оподаткування: частка ПДФО зросла, тоді як частка військового збору зменшилася, що пов'язано з необхідністю додаткового фінансування оборонних витрат та впливом воєнних подій на податкову політику. У 2023 році спостерігається подальше зростання частки ПДФО та зменшення відсоткового співвідношення військового збору, що свідчить про стабілізацію ситуації та корекцію податкової політики у зв'язку зі зміною обстановки, включаючи військові події.

Динаміка майнових податків фізичних осіб наведена в табл.2.7.

Таблиця 2.7 – Динаміка майнових податків фізичних осіб в Україні за 2019-2023 рр.

Рік	Майнові податки фізичних осіб, млн грн	Ланцюговий		Базисний	
		Абсолютний приріст, млн грн	Темп приросту, %	Абсолютний приріст, млн грн	Темп приросту, %
2019	5576	-	-	-	-
2020	5992	416	7,46	416	7,46
2021	6657	665	11,10	1081	19,39
2022	4600	-2057	-30,90	-976	-17,50
2023	8793	4193	91,15	3217	57,69

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Динаміка майнових податків фізичних осіб в Україні за період з 2019 по 2023 роки відображає вплив різних факторів на фінансову ситуацію громадян та економіку країни. У 2019 році майнові податки фізичних осіб склали 5576 млн грн, а впродовж наступних трьох років спостерігався зростаючий темп приросту. У 2020 році відбулося збільшення на 416 млн грн, що становить 7,46%, і в 2021 році цей показник зріс на 665 млн грн, що відповідає темпу приросту на рівні 11,10%. Однак, в 2022 році спостерігається раптове зниження майнових податків фізичних осіб до рівня 4600 млн грн, що відповідає зменшенню на 2057 млн грн або 30,90%. Цей значний спад пов'язаний з початком війни, що призвела до економічних труднощів та відміни нарахування деяких майнових податків. У 2023 році спостерігається різке зростання майнових податків фізичних осіб до рівня 8793 млн грн, що відповідає приросту на 4193 млн грн або 91,15% та пов'язано з

відновленням економічної активності. Така динаміка вказує на те, що майнові податки фізичних осіб в Україні залежать від економічних та соціальних умов країни.

Структура майнових податків фізичних осіб в розрізі їх видів наведена в на рис.2.3.

Рисунок 2.3 – Структура майнових податків фізичних осіб в розрізі їх видів в Україні за 2019-2023 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, є основним компонентом майнових податків і має тенденцію до зростання протягом розглянутого періоду. Зокрема, з 2019 по 2023 рік його частка у структурі збільшилась з 62,72% до 73,41%. Натомість, земельний податок та транспортний податок відзначаються загальним спадом у своїх частках протягом цього періоду. Земельний податок, який становив 33,38% у 2019 році, зменшився до 24,56% у 2023 році. Транспортний податок також зазнав зниження з 2,71% у 2019 році до 0,98% у 2023 році. У той же час, частка туристичного збору залишалась стабільною протягом більшості років, з деякими незначними змінами. Проте, у 2021 році спостерігається невелике зростання частки туристичного збору до

1,35%, але потім вона знову зменшилась у 2023 році до 1,05%. Структура майнових податків фізичних осіб в Україні за розглянутий період відображає зміни в співвідношенні різних видів податків, відображаючи, зокрема, зростання значущості податку на нерухоме майно та загальний спад у важливості земельного та транспортного податків.

Окремо визначимо загальну структуру податків фізичних осіб (рис.2.4).

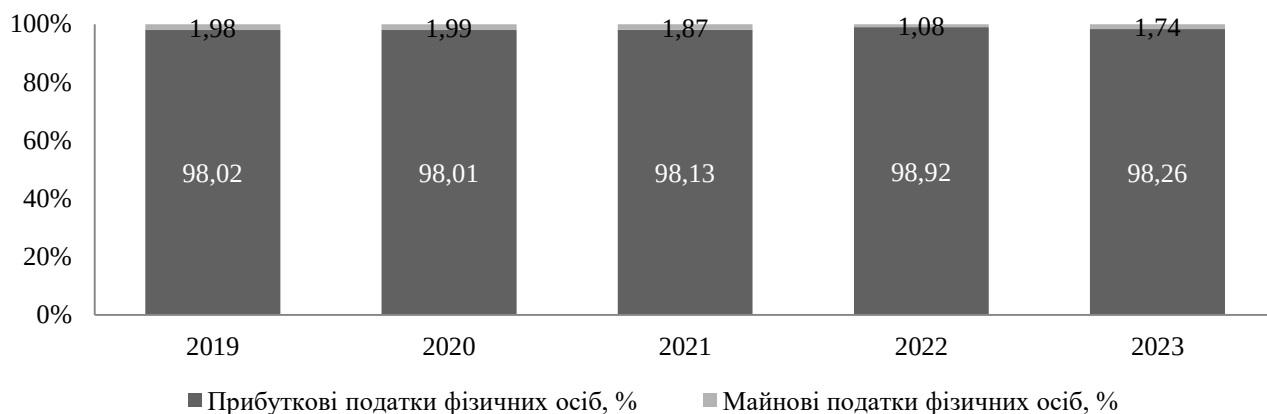

Рисунок 2.4 – Структура податків фізичних осіб в Україні за 2019-2023 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [42]

Прибуткові податки є основним джерелом оподаткування фізичних осіб, з майновими податками, які мають менш значну частку, проте вони демонструють певну динаміку змін протягом років.

Окремо проаналізуємо динаміку єдиного податку з фізичних осіб (табл.2.8).

Таблиця 2.8 – Динаміка єдиного податку з фізичних осіб в Україні за 2019-2023 рр.

Рік	Єдиний податок з фізичних осіб, млн грн	Ланцюговий		Базисний	
		Абсолютний приріст, млн грн	Темп приросту, %	Абсолютний приріст, млн грн	Темп приросту, %
2019	24953	-	-	-	-
2020	27627	2674	10,72	2674	10,72
2021	34813	7186	26,01	9860	39,51
2022	32888	-1925	-5,53	7935	31,80
2023	38005	5117	15,56	13052	52,31

Джерело: розроблено автором на основі [42]

У 2019 році обсяг єдиного податку становив 24953 млн грн. У наступному році спостерігається зростання на 10,72%, що зумовлено економічним зростанням та підвищенням доходів громадян. У 2021 році спостерігається раптове зростання єдиного податку на 26,01%, що пов'язано з рядом факторів, включаючи загальний економічний розвиток в післяпандемійних умовах. У 2022 році, коли почалася війна, спостерігається зменшення обсягу єдиного податку на 5,53%. Це зниження зумовлене нестабільністю національної економіки, втратою робочих місць та зменшенням доходів населення. В 2023 році спостерігається відновлення зростання обсягу єдиного податку на 15,56%, що свідчить про відновлення економічної активності та прийняття заходів для стабілізації економічної ситуації. Загальний аналіз показує, що динаміка єдиного податку з фізичних осіб в Україні залежить від різноманітних факторів, таких як економічні умови, законодавчі зміни та зовнішні впливи, включаючи конфліктні ситуації.

Таким чином, загальний аналіз податків фізичних осіб в Україні з 2019 по 2023 рік, який включає в себе розгляд динаміки та структури податків з різних аспектів, дозволяє сформулювати кілька важливих висновків. По-перше, в цей період в Україні спостерігалася стабільна тенденція до зростання обсягів податків фізичних осіб, що свідчить про ефективність фіскальної політики та здатність податкової системи адаптуватися до змін у соціально-економічному середовищі. По-друге, війна, яка почалася у 2022 році, відіграла важливу роль у зміні структури податків та розподілі фінансових ресурсів. Зокрема, можна помітити зростання фінансування оборонних потреб за рахунок збільшення обсягів оподаткування військовослужбовців та інших категорій громадян. По-третє, відбулися значні зміни у структурі податків фізичних осіб. Наприклад, спостерігалася зміна в розподілі ПДФО між різними видами доходів та категоріями платників, що є відображенням не лише економічних, але й соціальних та правових змін у країні. Отже, аналіз податкової діяльності фізичних осіб в Україні вказує на комплексний характер впливу різноманітних факторів на податкову систему. Це важливо враховувати при формулюванні ефективної фіскальної політики та розвитку економіки країни.

2.3 Оцінка фіскальної ефективності системи оподаткування фізичних осіб в Україні

Оцінка фіскальної ефективності системи оподаткування фізичних осіб є важливим аспектом податкової політики України. Система оподаткування фізичних осіб має велике значення не лише для забезпечення доходів бюджету, але й для забезпечення соціальної справедливості, стимулювання економічного зростання та інвестиційної активності населення. Оцінка фіскальної ефективності включає в себе аналіз ефективності збору податків, відповідність системи оподаткування сучасним економічним та соціальним умовам, а також вивчення ефективності податкових стимулів та заходів контролю за оподаткуванням. Враховуючи складні економічні та соціальні виклики, які стоять перед Україною, оцінка фіскальної ефективності системи оподаткування фізичних осіб є актуальним завданням для уряду, податкових органів та економічних аналітиків.

Визначимо податкових розрив податків фізичних осіб (табл.2.8).

Таблиця 2.8 – Податковий розрив податків фізичних осіб в Україні за 2019-2023 рр.

Рік	Податки фізичних осіб (план), млн грн	Податки фізичних осіб (факт), млн грн	Валовий податковий розрив, млн грн	Коефіцієнт збирання податків фізичних осіб
2019	302189	305988	3799	1,01
2020	322748	328726	5978	1,02
2021	391281	391256	-25	1,00
2022	450546	458161	7615	1,02
2023	516537	543141	26604	1,05

Джерело: розроблено автором на основі [42]

У 2019 році плановані податки фізичних осіб були на рівні 277236 млн грн, а фактично зібрано 281035 млн грн, що вказує на позитивне відхилення в розмірі 3799 млн грн. Коефіцієнт збирання податків фізичних осіб становив 1,01, що свідчить про те, що збір податків перевищив плановані значення. У 2020 році спостерігалось аналогічне явище: фактичні податки перевищили плановані на

5978 млн грн, а коефіцієнт збирання склав 1,02, що також свідчить про перевиконання плану. У 2021 році відсутність валового податкового розриву (фактичні податки відповідали планованим) є ознакою ефективної податкової політики, коефіцієнт збирання становив 1,00, що свідчить про те, що фактично зібрано стільки ж, скільки і було заплановано. У 2022 році, коли почалася війна, валовий податковий розрив становив 7615 млн грн, а коефіцієнт збирання знову збільшився до 1,02. Це вказує на те, що незважаючи на складну ситуацію, уряду вдалося зібрати більше коштів, ніж було заплановано. У 2023 році валовий податковий розрив зріс до 26604 млн грн, а коефіцієнт збирання збільшився до 1,05, що є наслідком зміни у фіскальній політиці та збільшенням оподаткування внаслідок росту інфляції та інших факторів. На основі аналізу податкового розриву можна зробити висновок, що в Україні протягом аналізованого періоду спостерігалася певна стабільність у зборі податків фізичних осіб, проте війна та інші фактори мали вплив на динаміку цього процесу, що відображено у валовому податковому розриві та коефіцієнті збирання податків фізичних осіб.

Розрахуємо фіскальну значущість податків фізичних осіб у податкових надходженнях Зведеного бюджету (рис.2.5).

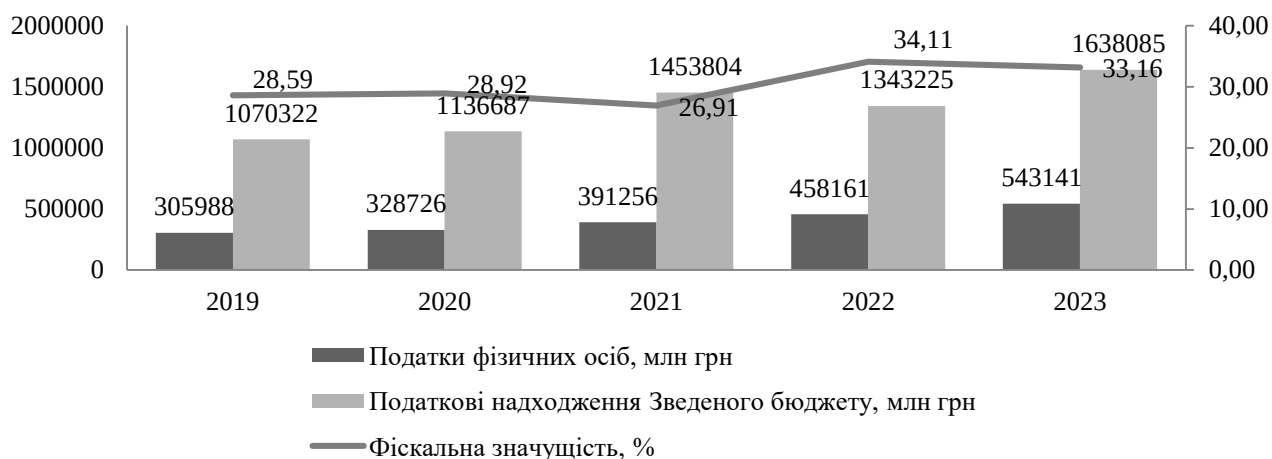

Рисунок 2.5 – Фіскальна значущість податків фізичних осіб у податкових надходженнях Зведеного бюджету в Україні за 2019-2023 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [42]

У 2019 та 2020 роках фіскальна значущість податків фізичних осіб зберігалася на відносно стабільному рівні, становлячи відповідно 28,59% та

28,92%, що свідчить про значний внесок цих податків у формування доходів Зведеного бюджету, а також про відносну стабільність податкової бази в цей період. У 2021 році фіскальна значущість податків фізичних осіб зменшилася до 26,91%, що зумовлено різноманітними факторами, такими як зміни в податковій політиці, економічна нестабільність або інші соціально-економічні чинники. У 2022 році, коли почалася війна, фіскальна значущість податків фізичних осіб раптово зросла до 34,11%, що є наслідком збільшення обсягів оподаткування у зв'язку з мобілізацією фінансових ресурсів на потреби оборони та соціальну підтримку. У 2023 році фіскальна значущість податків фізичних осіб залишилася на високому рівні, складаючи 33,16%, що свідчить про продовження високого внеску податків фізичних осіб у доходи бюджету після завершення військових подій у попередньому році. Аналіз фіскальної значущості податків фізичних осіб у податкових надходженнях Зведеного бюджету України за аналізований період вказує на їхню важливу роль у формуванні доходів бюджету та підтримку фінансової стабільності країни, а також підкреслює вплив різних факторів, зокрема війни, на цей процес.

Розрахуємо фіскальну значущість податків фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету (рис.2.6).

Рисунок 2.6 – Фіскальна значущість податків фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету в Україні за 2019-2023 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [42]

У 2019 та 2020 роках фіскальна значущість податків фізичних осіб була на відносно стабільному рівні, становлячи відповідно 23,72% та 23,88%, що свідчить про значний внесок цих податків у формування доходів Зведеного бюджету та відносну стабільність податкової бази протягом цього періоду. Проте, у 2021 році фіскальна значущість податків фізичних осіб зменшилася до 23,54%. У 2022 році, коли почалася війна, фіскальна значущість податків фізичних осіб раптово знизилася до 20,86%, що є наслідком зростання неподаткових надходжень до бюджету. У 2023 році фіскальна значущість податків фізичних осіб подальше зменшилася до 17,5%, що є результатом зростання активності економіки після військових подій в частині неподаткових надходжень. Аналіз фіскальної значущості податків фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету України підкреслює важливість цих податків для фінансової стабільності країни та вплив різних факторів, таких як війна, на їхню динаміку.

Розрахуємо фіскальну значущість податків фізичних осіб у видатках Зведеного бюджету (рис.2.7).

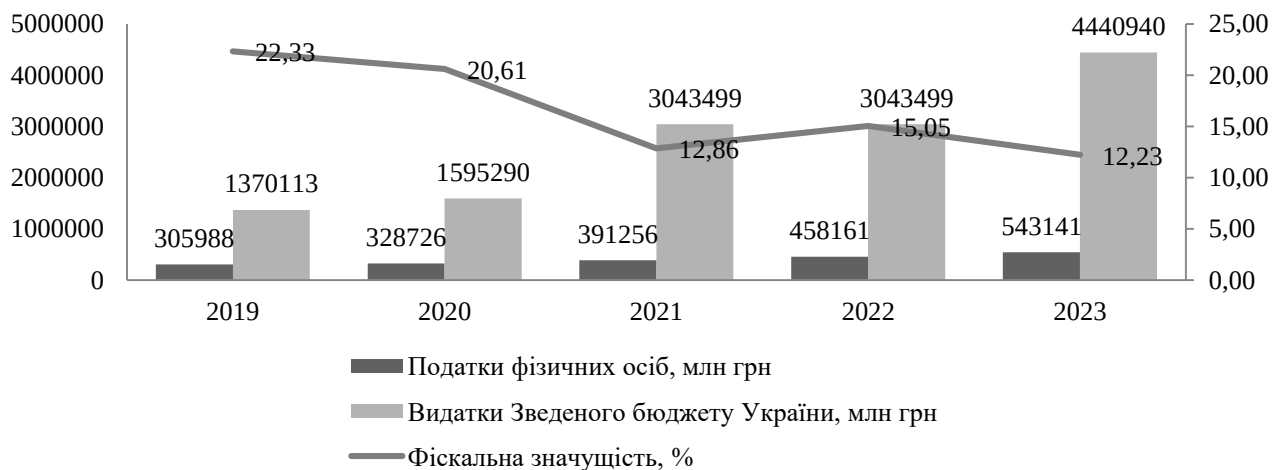

Рисунок 2.7 – Фіскальна значущість податків фізичних осіб у видатках Зведеного бюджету в Україні за 2019-2023 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [42]

У 2019 та 2020 роках фіскальна значущість податків фізичних осіб була на відносно стабільному рівні, становлячи відповідно 22,33% та 20,61%, що свідчить про значний внесок цих податків у фінансування різних програм та проєктів, що

фінансуються за рахунок державного бюджету. Проте, у 2021 році фіскальна значущість податків фізичних осіб раптово зменшилася до 12,87%. У 2022 році, коли почалася війна, фіскальна значущість податків фізичних осіб зросла до 15,05%, що є наслідком збільшення видатків на оборону та соціальну підтримку населення в умовах військових подій. У 2023 році фіскальна значущість податків фізичних осіб подальше зменшилася до 12,23%, що є результатом подальшого зростання видатків. Аналіз фіскальної значущості податків фізичних осіб у видатках Зведеного бюджету України підкреслює їхню важливу роль у фінансуванні різних програм та проєктів, а також вплив різних факторів, зокрема війни, на цей процес.

Розрахуємо фіскальну значущість податків фізичних осіб у ВВП (рис.2.8).

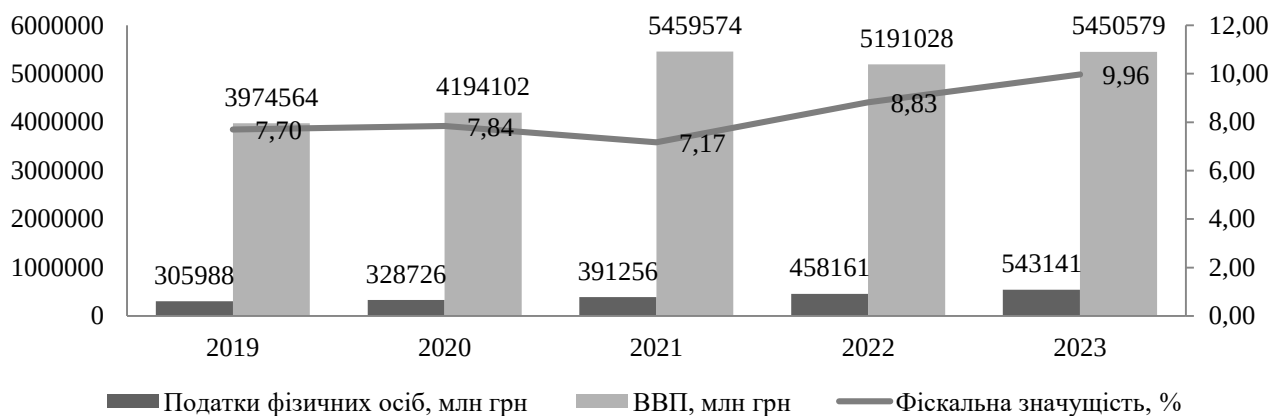

Рисунок 2.8 – Фіскальна значущість податків фізичних осіб у ВВП в Україні за 2019-2023 рр., %

Джерело: розроблено автором на основі [42, 43]

У 2019 та 2020 роках фіскальна значущість податків фізичних осіб була на відносно стабільному рівні, становлячи відповідно 7, 7% та 7,84% ВВП, що свідчить про значний внесок цих податків у доходи країни та їхню важливу роль у формуванні бюджету. Проте, у 2021 році фіскальна значущість податків фізичних осіб зменшилася до 7,17% ВВП, що зумовлено різким зростанням ВВП у мовах післяпандемійного відновлення економіки. У 2022 році, коли почалася війна, фіскальна значущість податків фізичних осіб раптово зросла до 8,83% ВВП, що є наслідком збільшення витрат на оборону та соціальну підтримку в умовах

військових подій. У 2023 році фіскальна значущість податків фізичних осіб подальше зросла до 9,96% ВВП, що свідчить про продовження збільшення витрат на оборону та соціальну сферу. Аналіз фіскальної значущості податків фізичних осіб у ВВП України підкреслює їхню важливу роль у формуванні доходів країни та вплив різних факторів, зокрема війни, на цей процес.

Таким чином, аналіз податкового розриву та фіскальної значущості податків фізичних осіб у різних аспектах бюджету та економіки України з 2019 по 2023 рік вказує на вплив різних факторів на ці показники. Податковий розрив, який враховує відмінність між плановими та фактичними податковими надходженнями від фізичних осіб, показує коливання у зборі податків протягом років. Війна, яка почалася у 2022 році, вплинула на цей показник, збільшуючи податковий розрив через зміни в економічній активності та збільшенням нестабільності. Спостереження за фіскальною значущістю податків фізичних осіб у різних аспектах бюджету (у доходах, видатках та у відсотковому співвідношенні з ВВП) показує їхню важливу роль у фінансовій стійкості країни. Зменшення цієї значущості у 2021 році та збільшення у 2022-2023 роках пов'язане з економічними та соціальними змінами, включаючи військові події. Отже, податковий розрив та фіскальна значущість податків фізичних осіб є важливими індикаторами економічної та фінансової стабільності країни, а їхні зміни відображають вплив різних факторів, включаючи економічні, соціальні та політичні чинники, на фінансову систему країни.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

3.1 Проблеми оподаткування фізичних осіб в Україні

В Україні система оподаткування фізичних осіб стикається з рядом складних проблем, що впливають на економічний розвиток, соціальну справедливість та ефективність бюджетних надходжень. Розуміння цих проблем дозволить розробити ефективніші стратегії оподаткування та забезпечити стабільність та розвиток української економіки. Систематизуємо їх на рис.3.1.

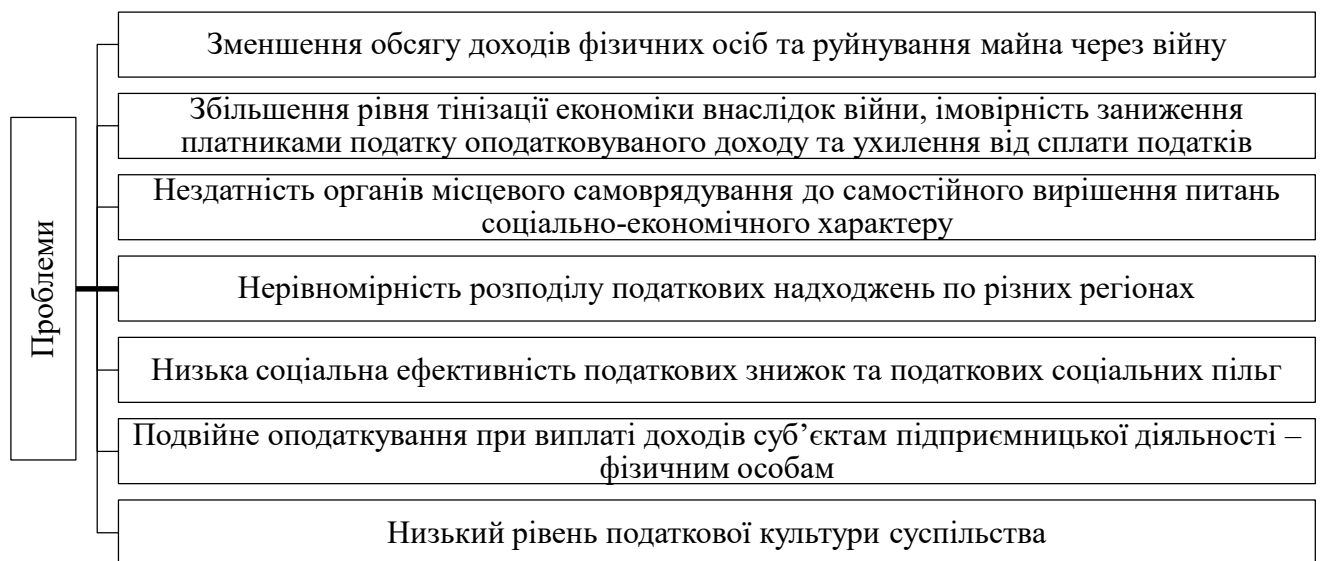

Рисунок 3.1 – Проблеми оподаткування фізичних осіб в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [44-48]

Розглянемо їх детальніше:

1. Війна, яка триває в Україні, суттєво позначається на доходах фізичних осіб та стані їх майна [44, с.17]. По-перше, війна призвела до зменшення можливостей для отримання стабільного доходу, оскільки багато людей втратили робочі місця через знищення підприємств та економічну нестабільність.

Руйнування майна, в тому числі житлового фонду та інфраструктури, призвело до значних матеріальних втрат для фізичних осіб, які змушені витратити засоби на відновлення житлових об'єктів. Такі обставини суттєво погіршують економічне становище громадян, знижуючи їх здатність сплачувати податки та зберігати стабільні доходи. Крім того, війна призводить до загострення соціально-економічних проблем, таких як безробіття та збільшення соціальної вразливості, що ще більше ускладнює ситуацію з оподаткуванням фізичних осіб. Таким чином, військовий конфлікт має негативний вплив на доходи та майно населення, що призводить до зростання податкового тиску та інших проблем в сфері оподаткування.

2. Під час війни також спостерігається збільшення рівня тінізації економіки, що є наслідком нестабільності та непередбачуваності ситуації. Цей фактор значно ускладнює процес збирання податків з фізичних осіб, оскільки багато громадян, опікуючись своєю безпекою та економічною нестабільністю, можуть вирішити уникнути офіційної сплати податків або знизити об'єм бази оподаткування. Це створює серйозні виклики для системи оподаткування фізичних осіб, оскільки вона стикається з нестабільними обсягами податкових надходжень та складнощами у визначенні реального обсягу доходів громадян. Крім того, збільшення тінізації економіки може призвести до порушень фінансової дисципліни та зменшення довіри до податкової системи, що загрожує її ефективності та стабільності. Таким чином, необхідно удосконалювати механізми контролю за оподаткуванням фізичних осіб та розробляти стратегії, спрямовані на підвищення відповідальності платників податків та стимулювання їх до виконання податкових обов'язків навіть у складних умовах війни та економічної нестабільності.

3. Нездатність органів місцевого самоврядування самотійно вирішувати питання соціально-економічного характеру є серйозною проблемою, що впливає на розвиток громад та регіонів України.. Органи місцевого самоврядування є важливими суб'єктами в розвитку соціально-економічної сфери в регіонах України, проте загалом вони не мають достатньої фінансової та інституційної

підтримки, щоб вирішувати важливі питання [45, с.56]. Це призводить до того, що місцеві громади не мають достатніх засобів для розвитку соціально-економічних інфраструктурних проектів, таких як будівництво доріг, лікарень, шкіл та інших об'єктів. Більшість коштів виділяється з Державного бюджету, що знижує рівень самостійності місцевих органів управління [46, с.45]. Це може вплинути на їх здатність забезпечити стабільні умови для розвитку бізнесу та працевлаштування, а також на можливість реалізації податкових заходів на місцевому рівні для збільшення податкових надходжень. Більш того, обмежений доступ до місцевих ресурсів може призвести до підвищення податкового навантаження на фізичних осіб через недостатню можливість місцевих органів залучити інші джерела фінансування. Необхідно звернути увагу на усунення цієї проблеми через забезпечення місцевих органів самоврядування достатніми ресурсами та підтримкою для ефективного розвитку територій.

4. Нерівномірність розподілу податкових надходжень по різних регіонах України викликає серйозні проблеми в системі оподаткування фізичних осіб. Рівень доходу в різних регіонах країни визначається рівнем розвитку промислового виробництва та економічною активністю в кожному конкретному регіоні. Оскільки податкові надходження розподіляються між бюджетами різних рівнів, нерівномірний розподіл доходу може призвести до значних різниць у фінансуванні між регіонами [47, с.277]. Така ситуація може призвести до нерівності у рівні доступу до публічних послуг та інфраструктури для мешканців різних регіонів. Наприклад, регіони з меншим рівнем доходу можуть мати обмежений доступ до якісної медичної допомоги, освіти чи інфраструктури. Крім того, нерівномірний розподіл податкових надходжень може призвести до збільшення соціальної напруги та нерівності в суспільстві. Таким чином, необхідно удосконалювати механізми розподілу податкових надходжень з метою забезпечення більшої рівності в доступі до ресурсів та послуг для всіх регіонів України.

5. Низька соціальна ефективність податкових знижок та податкових соціальних пільг у системі оподаткування фізичних осіб в Україні є результатом

інституційних чинників, які ускладнюють їх надання та використання [48, с.83]. Зокрема, недостатня прозорість та ефективність системи надання соціальних пільг призводить до того, що багато населення не може отримати доступ до них. Більшість соціальних пільг встановлюється на рівні законодавства і залежить від ряду критеріїв, таких як дохід, вік, статус тощо, що ускладнює їх доступність та знижує соціальну ефективність. Така ситуація створює нерівності в оподаткуванні та обмежує можливості для тих, хто має потребу у пільгах, отримати їх. Крім того, недостатня ефективність системи надання соціальних пільг може призвести до зловживань та недоотримання деякими групами населення потрібної підтримки. Це може спричинити загальне незадоволення населення оподаткуванням та вплинути на соціальну стабільність країни. Для підвищення соціальної ефективності податкових знижок та пільг необхідно реформувати систему їх надання, забезпечуючи більшу прозорість, простоту та доступність для всіх категорій населення.

6. Проблема подвійного оподаткування при виплаті доходів суб'єктам підприємницької діяльності, які зареєстровані як фізичні особи, є значущою та актуальною у сучасній економіці. Ця проблема виникає у разі, коли підприємці оподатковують свій дохід як фізичні особи та потім знову оподатковують його як юридичні особи у випадку перерахування коштів з особистого рахунку на рахунок своєї компанії. Особливо ця проблема актуальна для малих бізнесів, де фізична особа виступає як головний власник та менеджер компанії. Подвійне оподаткування призводить до значної нерівності в оподаткуванні, оскільки той самий дохід оподатковується двічі: спочатку як дохід фізичної особи, а потім як дохід юридичної особи. Це зменшує стимули до розвитку підприємництва та загальну економічну активність в країні, оскільки підприємці витрачають більше ресурсів на оподаткування, ніж на розвиток своєї діяльності. Така ситуація також може призвести до зменшення конкурентоспроможності малих підприємств на ринку та гальмування інноваційного розвитку. Отже, вирішення проблеми подвійного оподаткування для підприємців є важливим завданням для політики у сфері оподаткування.

7. Низький рівень податкової культури суспільства суттєво впливає на систему оподаткування фізичних осіб. За відсутності належного розуміння важливості сплати податків та відповідальності перед державою, частина населення може уникати або ухилятися від сплати податків [4, с.36]. Це призводить до значного зменшення податкових надходжень у бюджет та обтяжує економічну систему країни. Низький рівень податкової культури також може стимулювати розвиток тіньової економіки, оскільки громадяни намагатимуться уникнути податкового навантаження, що призводить до збільшення рівня тіньового сектору, погіршує конкурентоспроможність легальних бізнесів та підриває довіру до системи оподаткування. Крім того, низький рівень податкової культури може вплинути на соціальне сприйняття оподаткування. Якщо частина суспільства сприймає сплату податків як нечесну або непотрібну, це може призвести до загального зниження дотримання податкових обов'язків та підірвати ефективність системи оподаткування. Отже, низький рівень податкової культури суспільства є серйозною проблемою, яка потребує комплексного підходу до вирішення. Зростання податкової свідомості та освіти, впровадження прозорих та справедливих податкових політик, а також посилення контролю за дотриманням податкових обов'язків можуть сприяти покращенню ситуації та забезпечити більш ефективну систему оподаткування фізичних осіб.

Таким чином, проблеми оподаткування фізичних осіб в Україні становлять серйозні виклики для економічної стабільності та соціальної справедливості. Зменшення доходів через війну та збільшення тінізації економіки підштовхують громадян до уникання сплати податків. Недостатня самостійність місцевих органів управління обмежує їх можливості вирішувати соціально-економічні питання на місцях. Нерівномірний розподіл податкових надходжень між регіонами та низька ефективність податкових знижок ускладнюють ситуацію. Крім того, проблема подвійного оподаткування та низький рівень податкової культури суспільства поглиблюють ці виклики, потребуючи комплексного підходу для їх вирішення.

3.2 Зарубіжний досвід оподаткування фізичних осіб та можливості його імплементації у вітчизняну практику

Оподаткування фізичних осіб є ключовим елементом фінансової системи будь-якої країни. Зарубіжний досвід у цій сфері може стати цінним джерелом навчання та натхнення для удосконалення вітчизняної практики оподаткування. Різноманітні підходи до оподаткування фізичних осіб у різних країнах світу відображають різні моделі економічного розвитку, соціальної політики та фінансової стратегії. Податок на доходи фізичних осіб посідає вагомий частку серед усього обсягу податкових платежів, які стягуються з фізичних осіб у зарубіжних країнах, тому розглянемо їх досвід саме за цим податком.

На рис.3.2 представлена географічна розподіленість систем оподаткування доходів фізичних осіб у світі, де країни згруповані за чотирма основними моделями оподаткування.

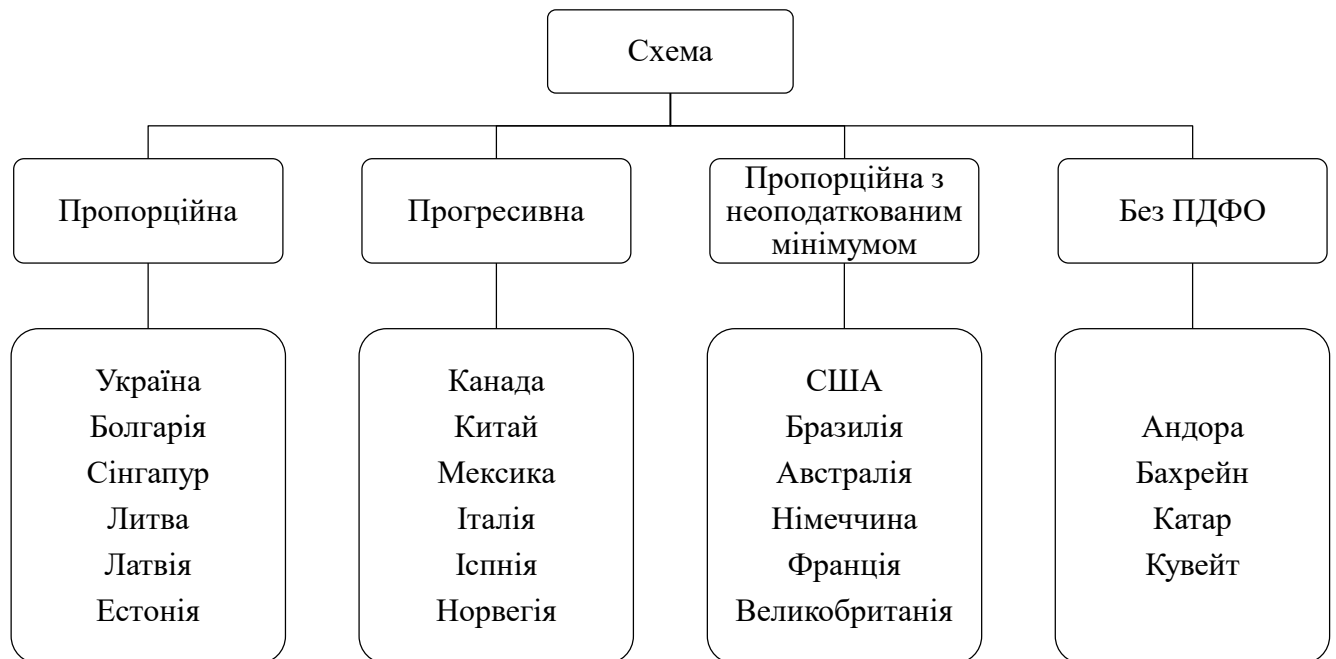

Рисунок 3.2 – Структура оподаткування доходів фізичних осіб у світі

Джерело: розроблено автором на основі [49]

Кожна країна розвивається по-своєму, що дозволяє їй налаштовувати систему оподаткування та податкові ставки з урахуванням унікальної

інституційної структури власної економіки. При цьому враховуються зовнішні фактори, які можуть впливати на внутрішню ситуацію країни, як на пряму, так і опосередковано.

У Швеції резиденти зобов'язані сплачувати податок на доходи незалежно від джерел їхніх доходів, але для нерезидентів оподатковується лише дохід, отриманий на території країни. Максимальна ставка податку досягає 57%, але це не впливає на ефективність збору податків завдяки ефективній розподільній системі. Особи з високими доходами сплачують значну частину свого доходу, а пенсіонери отримують допомогу від держави, яка покриває їхні витрати. Податок на прибуток поділяється на національний і муніципальний. Національні ставки коливаються від 31% до 57%, а податок на капітал складає 30%. Муніципальний податок варіюється в залежності від муніципалітету і становить від 28,89% до 34,17%. Передбачені відрахування та внески на медичне страхування і пенсійне забезпечення, які можуть зменшити оподатковувану базу [50, с.72].

У Франції індивідуальне оподаткування застосовується до сімейних господарств, а не окремих осіб, що є відмінністю цієї системи. Податкова база визначається щорічним доходом сім'ї. Навіть якщо платник податків не одружений, його вважають сім'єю з однією особою. Сім'я включає подружжя та їхніх дітей до певного віку. Додатково, особи на військовій службі або зі станом хвороби можуть об'єднати свій дохід з доходом одного з батьків. Сума податку визначається за прогресивною шкалою ставок, яка регулярно оновлюється відповідно до інфляції. Діючу на сьогодні шкалу наведено в табл.3.1.

Таблиця 3.1 – Прогресивна шкала ставок ПДФО у Франції у 2024 році

Середньодушовий річний дохід, євро	Ставка оподаткування, %
менше 9 710	0
від 9 710 до 268 18	11
від 26 818 до 71 898	30
від 71 898 до 152 260	41
Понад 152 260	45

Джерело: розроблено автором на основі [49]

Оподатковувана база розраховується шляхом вирахування різних витрат, таких як утримання старших членів сім'ї, благодійність, освіта дітей, інвестиції за

кордоном та інші. Працівники самостійно обчислюють і сплачують прибутковий податок у Франції. Така податкова політика спрямована на підвищення соціальної відповідальності громадян, вважаючи, що самостійне обчислення і сплата податку сприяє цій меті.

Данія відома високим рівнем податків, з ПДФО, що складає понад половину бюджетних надходжень. Сплата податків залежить від статусу та джерела доходу особи. Резидентами вважаються особи, які проживають у Данії протягом півроку, незалежно від наявності постійного житла. Вони оподатковуються за всіма доходами, незалежно від їх походження. Нерезиденти сплачують податки тільки з доходів, отриманих на території країни. Оподаткування фізичних осіб включає використання різних ставок, залежно від типу доходу. У Данії оподатковуваний дохід підлягає прогресивній шкалі до 55,6%, за винятком церковного податку. Податкова система включає державний, муніципальний і церковний податки. Ставки муніципального ПДФО різняться від 22,8% до 27,8%, а сплата церковного податку є добровільною. Державний податок залежить від величини доходу і застосовується ставка, що диференційована. Для доходів менше 42900 крон ставка складає 0%, від 42900 крон до 389900 крон – 3,76%, а для доходів понад 389900 крон – ставка становить 15% [50, с.74].

У США податкова система не лише забезпечує державу фінансовими ресурсами, але й слугує інструментом для регулювання економіки країни. Податок на доходи фізичних осіб складає значну частку доходів держави, досягаючи 40%. Федеральний податок збирається з доходів громадян, резидентів США та тривалих іноземців, які проживають у країні, а також оподатковуються доходи нелегальних іммігрантів. Сплата податків відбувається на трьох рівнях: федеральному, на рівні штату та місцевому рівні. У США ставка податку залежить не лише від величини оподаткованого доходу, але й від сімейного статусу. Наприклад, дохід сімейної пари у розмірі 150 000 доларів оподатковуватиметься за ставкою 25%, тоді як такий же дохід для неодруженого громадянина буде оподатковуватися за ставкою 28% [51, с.108].

У Німеччині податок на доходи фізичних осіб стягується з доходів, отриманих у межах країни. Особи поділяються на категорії, до яких застосовуються різні відрахування, що зменшують оподатковувану базу. Наприклад, неодружені або розлучені батьки можуть отримати податкову пільгу за наявність дитини в сім'ї. Для подружжя, де лише один з них працює, можлива подвійна податкова пільга, але якщо обидва з подружжя працюють, вони можуть втратити цю пільгу. Щодо осіб, які працюють на кількох роботах, дохід від кожної роботи оподатковується за різними категоріями, залежно від наявності податкової пільги. Неоподатковувана сума складає 8652 євро на одну особу або 17304 євро на подружню пару. Німеччина, як і більшість зарубіжних країн, використовує прогресивну шкалу оподаткування фізичних осіб, однак вона не виражена в фіксованих відсотках, а базується на тарифній сітці. Крім того, існує податкова надбавка до прибуткового податку у розмірі 5,5%, від обчисленого податку, відома як «солідарний внесок», що спрямована на відновлення економічної могутності Німеччини. Для резидентів дохід від 8652 євро до 250 401 євро оподатковується за ставками від 14% до 42%, а дохід понад 250 401 євро - за ставкою 45% [50, с.76].

У Китаї прибутковий податок сплачується безпосередньо з заробітної плати. Ставка податку є прогресивною і коливається від 5% до 45%. Дохід до 4000 юанів не оподатковується, а той, що перевищує 100 000 юанів, оподатковується за максимальною ставкою [52, с.60].

Аналізуючи специфіку оподаткування фізичних осіб у різних країнах, можна зазначити, що доходи, що надходять від цих податків, різняться залежно від характеристик місцевої податкової системи та рівня доходів громадян. Практично всі країни використовують схожий підхід до оподаткування доходів фізичних осіб, що охоплює оподаткування всіх джерел доходу особи, включаючи заробітну плату, підприємницький прибуток та доходи від капіталу та майна. У багатьох зарубіжних країнах використовується система прогресивного оподаткування, де вищий рівень доходу відповідає вищій ставці податку. Прибутковий податок відіграє ключову роль у фінансуванні державних потреб,

особливо в розвинених країнах, де він є основним джерелом доходів та значно впливає на фінансове становище держави.

Впровадження прогресивної системи оподаткування в Україні є складним завданням, вимагаючи поетапного підходу і обдуманих заходів. Перш за все, це пов'язано з потребою ретельного аналізу економічної ситуації в країні, враховуючи особливості суспільства та економіки.

По-перше, наявність значного тіньового сектора української економіки є суттєвим обмеженням для ефективного впровадження прогресивної системи оподаткування. Цей сектор стимулює уникнення сплати податків, що стало практично національним видом спорту, особливо для багатих українців. При наявності в тіні значної суми заробітної плати, важко забезпечити адекватне оподаткування в рамках прогресивної системи.

По-друге, високий рівень корупції в контролюючих і правоохоронних органах та недостатній рівень захисту власності та економічних свобод у судовій системі також ускладнюють впровадження прогресивної системи оподаткування. Ця ситуація призводить до того, що значна кількість активів українського походження знаходиться за кордоном, де забезпечена справедлива судова система.

По-третє, світова податкова конкуренція існує у зв'язку з легальними можливостями для вибору місця оподаткування, що робить нинішню ставку податку на доходи фізичних осіб в Україні неконкурентоспроможною. Умови подвійного оподаткування існують лише для деяких видів особистих доходів, що сприяє вибору місця оподаткування з більш низькими ставками.

Отже, в Україні неможливо ввести прогресивну систему оподаткування без попередньої боротьби з тіньовим сектором, корупцією та недоліками у судовій системі, а також без створення привабливих умов для бізнесу та інвестицій з боку держави.

3.3 Перспективи розвитку системи оподаткування фізичних осіб в Україні

Система оподаткування фізичних осіб в Україні постійно зазнає змін та вдосконалення у контексті стрімкого розвитку економічних, соціальних та політичних процесів у країні. Перед урядом стоїть завдання не лише підтримувати стабільність фінансової системи, а й створювати умови для стимулювання економічного зростання, соціальної справедливості та забезпечення бюджетної безпеки. Розглядаючи перспективи розвитку системи оподаткування фізичних осіб, важливо враховувати не лише поточні виклики, але й майбутні тенденції, які визначатимуть економічний та соціальний ландшафт країни у найближчі роки. Систематизуємо їх на рис.3.3.

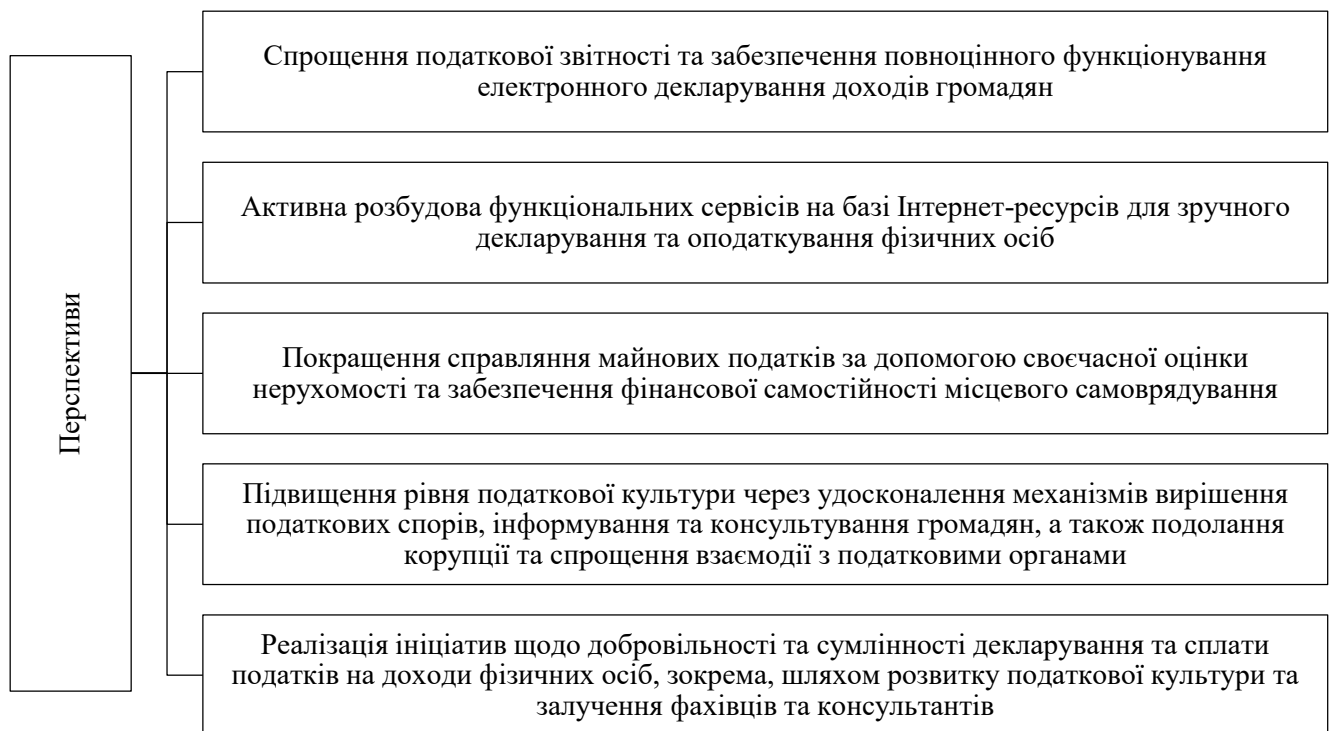

Рисунок 3.3 – Перспективи розвитку системи оподаткування фізичних осіб в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [53-55]

Розглянемо їх детальніше:

1. Спрощення податкової звітності та реалізація повноцінного електронного декларування доходів громадян є ключовими аспектами вдосконалення системи оподаткування фізичних осіб в Україні. Ці заходи мають на меті забезпечити ефективність та прозорість процесу збору податків, зменшити адміністративні бар'єри для платників та забезпечити доступність для широкого кола населення [53, с.5]. Однією з основних переваг впровадження електронного декларування є можливість автоматизованого збору та обробки даних, що дозволить значно знизити час, необхідний для податкового адміністрування. Крім того, електронні системи зберігання інформації забезпечать швидкий та ефективний доступ до неї, що сприятиме більш точному контролю за виконанням податкових обов'язків та знизить ризик помилок у процесі декларування. Важливо також відзначити, що використання сучасних технологій у сфері оподаткування сприятиме підвищенню якості обслуговування платників. Електронні платформи можуть забезпечити зручний та доступний інтерфейс для податкового декларування, що спростить процес для громадян. Крім того, впровадження електронного декларування може підвищити рівень довіри громадян до системи оподаткування, оскільки воно дозволить більш ефективно боротися з можливими випадками податкового шахрайства та забезпечить більшу прозорість у процесі збору податків. Отже, спрощення податкової звітності та впровадження електронного декларування доходів громадян у Україні мають значний потенціал у покращенні ефективності та прозорості системи оподаткування, зниженні адміністративних бар'єрів для платників та підвищенні рівня довіри громадян до податкової системи.

2. Активна розбудова функціональних сервісів на базі Інтернет-ресурсів для зручного декларування та оподаткування фізичних осіб є кроком вперед у модернізації системи оподаткування в Україні. Ця ініціатива націлена на створення та розвиток онлайн-платформ, спрямованих на спрощення процедур подання декларацій та взаємодії з податковими органами. Основною метою таких сервісів є забезпечення зручності та ефективності для громадян, що дозволить їм швидко та легко виконувати оподаткування без зайвих складнощів. Ця ініціатива

передбачає використання новітніх технологій, які враховують найсучасніші досягнення у цифровій трансформації оподаткування. Серед таких технологій можна виділити електронний підпис, системи безпеки даних, блокчейн та інші. Впровадження цих технологій сприятиме підвищенню рівня безпеки та захищеності особистої інформації громадян, а також забезпечить надійність та достовірність податкової інформації. Крім того, активна розбудова онлайн-платформ для оподаткування в Україні дозволить податковій системі відстежувати та впроваджувати найкращі практики з інших країн, що сприятиме подальшому розвитку цифрового оподаткування в Україні та підвищить її конкурентоспроможність у міжнародному контексті. Отже, створення та розвиток функціональних сервісів для зручного декларування та оподаткування фізичних осіб в Україні є важливим кроком у модернізації податкової системи, спрямованим на підвищення ефективності, зручності та безпеки оподаткування для громадян. Розвиток таких онлайн-платформ також сприятиме зменшенню можливостей для корупції та недекларованих операцій, що позитивно вплине на фінансову прозорість та стабільність країни. Крім того, ці інноваційні засоби допоможуть збільшити дохідність бюджету за рахунок підвищення рівня дотримання податкових зобов'язань.

3. Покращення справляння майнових податків шляхом своєчасної оцінки нерухомості та забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування є важливим кроком у вдосконаленні системи оподаткування фізичних осіб в Україні [54, с.7]. Ця ініціатива передбачає проведення процесу оцінки нерухомості з урахуванням різних факторів, таких як якість, місце розташування, а також попит та пропозиція на ринку. Систематична оцінка нерухомості забезпечить актуальну та об'єктивну інформацію про її вартість, що дозволить справедливо встановлювати майнові податки. Врахування ринкових цін на нерухомість сприятиме уникненню переоцінки або недооцінки майнових об'єктів та забезпечить справедливий розподіл податкового навантаження. Крім того, важливим аспектом є забезпечення фінансової самостійності місцевих органів самоврядування. Фінансова самостійність дозволить місцевим органам ефективно

виконувати свої функції та враховувати інтереси населення територіальної громади. Це може бути досягнуто шляхом перегляду механізмів виділення бюджетних коштів, розширення повноважень у зборі місцевих податків та інших джерел доходів. Такий підхід до покращення справляння майнових податків сприятиме більш ефективному та справедливому збиранню податків, а також розвитку місцевих громад шляхом забезпечення їх фінансової стійкості та здатності до самостійного вирішення своїх потреб і завдань.

4. Підвищення рівня податкової культури в Україні можливе за умови удосконалення механізмів вирішення податкових спорів та інформування та консультування громадян [55, с.581]. Перш за все, необхідно підвищити якість інформаційної підтримки щодо податкових обов'язків та прав громадян, що може бути досягнуто шляхом розширення доступу до інформації про оподаткування через різноманітні канали зв'язку, включаючи веб-платформи, гарячі лінії та інші комунікаційні засоби. Забезпечення громадян доступом до чіткої та зрозумілої інформації сприятиме їх більш ефективному використанню податкових прав та обов'язків. Крім того, важливо підвищити імідж податківця та престиж роботи у податкових органах, що може бути досягнуто шляхом проведення інформаційних кампаній про важливість податкової системи для економіки та соціального розвитку країни. Такий підхід допоможе залучити кваліфікованих фахівців у сферу оподаткування та забезпечить якісне обслуговування платників. Подолання корупції в податковій сфері є ще одним необхідним кроком для забезпечення чесності та прозорості у збиранні податків. Ефективна боротьба з корупцією вимагає впровадження механізмів контролю та відповідальності, а також зміни в культурі роботи податкових органів, спрямованих на забезпечення справедливого та однакового застосування податкового законодавства. Загальним результатом цих заходів буде підвищення рівня податкової культури серед населення та покращення ефективності функціонування системи оподаткування фізичних осіб в Україні.

5. Реалізація ініціатив, спрямованих на підвищення добровільності та сумлінності декларування та сплати податків фізичних осіб, є невід'ємною

складовою удосконалення системи оподаткування. Забезпечення соціальної справедливості та прозорості у здійсненні розподільчо-регулюючої функції податку відіграє важливу роль у цьому процесі. Одним із способів досягнення цієї мети є активне залучення фахівців та консультантів до процесу подання декларацій про майновий стан та доходи, причому на волонтерських засадах. Це може сприяти більшій відкритості та розумінню процесу оподаткування серед населення, а також сприятиме побудові довіри до системи оподаткування. Зокрема, залучення фахівців може забезпечити громадянам необхідну підтримку та поради у складних питаннях оподаткування, що сприятиме більшій обізнаності та впевненості у власних діях. Крім того, цей підхід може сприяти виявленню потенційних помилок або недоліків у податкових деклараціях та їх вчасній корекції, що в свою чергу сприятиме підвищенню якості та достовірності податкової звітності. Загальною метою цих заходів є побудова довіри до системи оподаткування, підвищення її ефективності та справедливості. Шляхом залучення громадських експертів та фахівців до процесу декларування та сплати податків можна стимулювати більш відповідальний та обізнаний підхід до цих питань серед населення.

Таким чином, підвищення ефективності системи оподаткування фізичних осіб в Україні має важливе значення для стабільності та розвитку країни. Спрощення податкової звітності та впровадження повноцінного електронного декларування допоможе зменшити адміністративні бар'єри для громадян. Активна розбудова функціональних сервісів на базі Інтернет-ресурсів сприятиме зручності та доступності процесу декларування та оподаткування. Покращення справляння майнових податків та забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування сприятиме більш ефективному використанню місцевих ресурсів. Підвищення рівня податкової культури та реалізація ініціатив щодо добровільності декларування податків є ключовими для підвищення довіри громадян до системи оподаткування та забезпечення справедливого розподілу фінансових ресурсів.

ВИСНОВКИ

Дослідження проведене з метою аналізу ефективності функціонування та обґрунтування перспектив розвитку системи оподаткування фізичних осіб в Україні дозволило зробити наступні висновки.

1. Дослідивши сутність системи оподаткування фізичних осіб та охарактеризувати її складові, бачимо, що вона включає в себе різні елементи, які забезпечують збір податків від громадян згідно з правилами та нормами. Розглядаючи види податків, можна виділити три основні групи: прибуткові (ПДФО та військовий збір), майнові (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок, плата за землю) та єдиний податок з фізичних осіб, який можна розглядати як специфічний стимулюючий вид оподаткування, оскільки він замінює цілу групу податків та спрощує систему оподаткування для громадян. Платники податків – резиденти, нерезиденти та податкові агенти – мають обов'язок нараховувати та сплачувати податки. Ставка податку визначається на законодавчому рівні та може залежати від типу доходів та інших факторів. Порядок обчислення податку визначається правилами податкового законодавства, яке може передбачати різні пільги та винятки.

2. Проаналізувавши нормативно-правове забезпечення оподаткування фізичних осіб в Україні, робимо висновок, що нормативно-правове забезпечення оподаткування фізичних осіб в Україні спрямоване на забезпечення економічної стабільності, соціального захисту та справедливості. Це сприяє розвитку гармонійних відносин між державою та громадянами, ефективному функціонуванню податкової системи та загальному розвитку країни. Законодавство про оподаткування фізичних осіб враховує не лише економічні, а й соціальні та правові аспекти, забезпечуючи баланс між соціальним захистом та фінансовою стабільністю держави.

3. Виокремивши показники, що характеризують ефективність функціонування системи оподаткування фізичних осіб, бачимо, що кожен етап

аналізу податків фізичних осіб в Україні важливий для розуміння їхнього впливу на фінансову політику та економічний розвиток країни. Збір даних – перший крок, аналіз динаміки та структури податків допомагає виявити тенденції та ефективність податкової системи. Розрахунок податкового розриву та оцінка фінансової значущості податків вказують на їхню важливість для фінансової стабільності та загального економічного розвитку. Кожен етап відіграє свою роль у вдосконаленні фінансової політики та забезпеченні сталого зростання.

4. Загальний аналіз податків фізичних осіб в Україні з 2019 по 2023 рік, який включає в себе розгляд динаміки та структури податків з різних аспектів, дозволяє сформулювати кілька важливих висновків. За період з 2019 по 2023 рік в Україні спостерігалася стабільна тенденція до зростання обсягів податків фізичних осіб, що свідчить про ефективність фінансової політики. Війна у 2022 році змінила структуру податків та розподіл фінансових ресурсів, збільшивши фінансування оборонних потреб. Також відбулися значні зміни у структурі податків фізичних осіб, що відображає економічні, соціальні та правові зміни в країні. Отже, аналіз показав важливість комплексного підходу до формулювання фінансової політики та розвитку економіки країни.

5. Аналіз податкового розриву та фінансової значущості податків фізичних осіб в Україні з 2019 по 2023 рік показує вплив різних факторів на ці показники. Податковий розрив, що враховує відмінність між плановими та фактичними податковими надходженнями, коливається протягом років, зокрема через війну, яка почалася у 2022 році. Спостереження за фінансовою значущістю податків у різних аспектах бюджету показує їхню важливу роль у фінансовій стійкості країни. Зменшення цієї значущості у 2021 році та збільшення у 2022-2023 роках пов'язане з економічними, соціальними та політичними змінами, включаючи військові події.

6. Проблеми оподаткування фізичних осіб в Україні становлять серйозні виклики для економічної стабільності та соціальної справедливості. Зменшення доходів через війну та збільшення тінізації економіки підштовхують громадян до уникання сплати податків. Недостатня самостійність місцевих органів управління

обмежує їх можливості вирішувати соціально-економічні питання на місцях. Нерівномірний розподіл податкових надходжень між регіонами та низька ефективність податкових знижок ускладнюють ситуацію. Крім того, проблема подвійного оподаткування та низький рівень податкової культури суспільства поглиблюють ці виклики, потребуючи комплексного підходу для їх вирішення.

7. Аналізуючи специфіку оподаткування фізичних осіб у різних країнах, можна зазначити, що доходи, що надходять від цих податків, різняться залежно від характеристик місцевої податкової системи та рівня доходів громадян. Практично всі країни використовують схожий підхід до оподаткування доходів фізичних осіб, що охоплює оподаткування всіх джерел доходу особи, включаючи заробітну плату, підприємницький прибуток та доходи від капіталу та майна. У багатьох зарубіжних країнах використовується система прогресивного оподаткування, де вищий рівень доходу відповідає вищій ставці податку. Прибутковий податок відіграє ключову роль у фінансуванні державних потреб, особливо в розвинених країнах, де він є основним джерелом доходів та значно впливає на фінансове становище держави.

8. Перспективи розвитку системи оподаткування фізичних осіб в Україні визначаються широким спектром ініціатив, спрямованих на поліпшення податкового середовища та підвищення ефективності оподаткування. Спрощення податкової звітності та впровадження електронного декларування допоможуть зменшити бюрократичність та покращити доступність процесу податкового звітування для громадян. Активна розбудова функціональних сервісів на Інтернет-ресурсах сприятиме зручності та швидкості декларування та оподаткування. Покращення справляння майнових податків та забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування сприятиме більш ефективному використанню податкових надходжень на місцевому рівні. Підвищення рівня податкової культури сприятиме створенню довіри до системи оподаткування. Реалізація ініціатив щодо добровільності та сумлінності декларування та сплати податків, враховуючи залучення фахівців, сприятиме побудові більш справедливої та ефективної системи оподаткування в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волохова І. С. Податкова система: навчальний посібник. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с.
2. Латковська Т., Голоядова Т., Сідор М. Податкове право : навч.-метод. посіб. (для здобувачів вищої освіти). 2-ге вид., доопр. і доп. Одеса : Фенікс, 2023. 84 с.
3. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755.VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 17.03.2024).
4. Тоцька О., Дмитрук І. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: загальнодержавний і регіональний вимір. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2023. № 8. С. 30-39.
5. Томілова-Яремчук Н. О., Хомяк Н. В., Крупа Н. М. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні у воєнний період. *Baltija Publishing*. 2022. № 1. С. 324-330.
6. Уманська В. Г., Бутко Н. В., Свинаренко І. В. Виплати працівникам підприємства: облік, оподаткування та контроль. *Економічний простір*. 2021. № 166. С. 110-114.
7. Соколовська А. М. Сценарії реформування ПДФО в контексті зменшення нерівності доходів в Україні. *Фінанси України*. 2023. № 4. С. 7-35.
8. Соболева І. В., Чепак А. В. Організація обліку заробітної плати та відповідних утримань та нарахувань у сучасних умовах розвитку економіки України. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. № 5. С. 341-344.
9. Юрківська Х. Економічна суть системи оподаткування фізичних осіб-підприємців. *Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*. 2021. № 122. С. 174-183.
10. Юрчишена Л. В. Аналіз фіскальної ефективності податку на доходи фізичних осіб та військового збору в місцевих бюджетах областей. *Бізнес Інформ*. 2023. № 10. С. 302-314.

- 11.Томчук О. Ф., Машевська А. А. Методика нарахування єдиного соціального внеску та військового збору на заробітну плату. *Інфраструктура ринку*. 2016. № 2. С. 345-348.
- 12.Логвіновська С. Механізм справляння податку на доходи фізичних осіб в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3101> (дата звернення 17.03.2024).
- 13.Маринчак Є. С. Наукові погляди на сутність правового статусу фізичної особи – платника податку на доходи. *Держава та регіони*. 2018. № 3. С. 85-89.
- 14.Волохова І. С. Формування доходів бюджетів за рахунок податку на доходи фізичних осіб в Україні. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 3. С. 10-15.
- 15.Кучеркова С. О. Окремі аспекти податку на доходи фізичних осіб. *Галицький економічний вісник*. 2021. № 6. С. 16-24.
- 16.Бечко П. К. Принцип справедливості при оподаткуванні фізичних осіб у вітчизняній податковій системі. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2023. № 102(2). С. 101-111.
- 17.Кміть В. М. Особливості справляння податків із доходів фізичних осіб в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 47(2). С. 84-91.
- 18.Пономаренко О. Г. Можливості удосконалення обліку та аудиту справляння податку на доходи фізичних осіб. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2020. № 2. С. 93–99.
- 19.Про податок на прибуток громадян: декрет Кабінету Міністрів України від 26.12.1992 № 13-92 (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13-92#Text> (дата звернення 17.03.2024).
- 20.Про податок з доходів фізичних осіб: закон України від 22.06.2003 № 889-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-15#Text> (дата звернення 17.03.2024).
- 21.Масленніков Є. І. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: поточний стан та шляхи реформування. *Причорноморські економічні студії*. 2020. № 57. С. 47-50.

22. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України (щодо податкової реформи): закон України від 28.12.2014 № 71-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-19#Text> (дата звернення 17.03.2024).
23. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 17.03.2024).
24. Кодекс законів про працю України: закон України від 10.12.1971 № 322-08. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 17.03.2024).
25. Про оплату праці: закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 17.03.2024).
26. Про відпустки: закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 17.03.2024).
27. Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати: закон України від 20.10.2009 № 1646-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1646-17#Text> (дата звернення 17.03.2024).
28. Про Державний бюджет України на 2024 рік: закон України від 9.11.2023 № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (дата звернення 17.03.2024).
29. Про затвердження Порядку подання документів для застосування податкової соціальної пільги: постанова Кабінету міністрів України від 29.12.2010 № 1227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення 17.03.2024).
30. Про затвердження Порядку виплати щомісячної грошової компенсації сум податку з доходів фізичних осіб, що утримуються з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, поліцейськими та особами рядового і начальницького складу: постанова Кабінету міністрів України від 15.01.2004 № 44. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення 17.03.2024).

31. Про затвердження Порядку подання органами державної реєстрації прав на нерухоме майно та органами, що здійснюють реєстрацію місця проживання фізичних осіб, відомостей, необхідних для розрахунку податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки: постанова Кабінету міністрів України від 31.05.2012 № 476. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2012-%D0%BF/en/ed20121023#Text> (дата звернення 17.03.2024).
32. Мармуль Л. О. Роль адміністрування податку на доходи фізичних осіб в управлінні конкурентоспроможністю аграрних підприємств. *Економічний вісник університету*. 2021. № 51. С. 25-32.
33. Церковний О. В. Критерії визначення податкового резидентства фізичних осіб. *Право та інноваційне суспільство*. 2016. № 2. С. 56-59.
34. Лободіна З. М. Шляхи посилення фіскальної та регулюючої функцій податку на доходи фізичних осіб. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 1. С. 142-151.
35. Маринчак Є. С. Наукові погляди на сутність правового статусу фізичної особи – платника податку на доходи. *Держава та регіони*. 2018. № 3. С. 85-89.
36. Тютюник І. В. Формалізація причинно-наслідкового зв'язку податкових розривів за податком на доходи фізичних осіб із макроекономічною стабільністю. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2021. № 5. С. 69-74.
37. Ярема Б. П. Удосконалення процесу справляння податку на доходи фізичних осіб у сьогоденних реаліях. *Молодий вчений*. 2018. № 10(2). С. 899-903.
38. Волкова С. С. Окремі питання регулювання податку з доходів фізичних осіб. *Право та інновації*. 2018. № 1. С. 75-78.
39. Городецька Т. Е. Податок на доходи фізичних осіб у системі податків з населення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 3. С. 20-23.
40. Матросова Л. М. Фіскальна ефективність податку на доходи фізичних осіб в системі прямого оподаткування України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 6. С. 38-41.

41. Дахнова О. Є. Фіскальна роль податку на доходи фізичних осіб в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 11(2). С. 21-23.
42. Державний веб-портал бюджету для громадян. Open budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=LOCAL> (дата звернення 17.03.2024).
43. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення 17.03.2024).
44. Носевич В. Сучасні проблеми прямого оподаткування в Україні. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023. № 4. Р. 11-20.
45. Податкова система: конспект лекцій: навч. посіб. для студ. спеціальності 051 «Економіка». Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 119 с.
46. Кузь В.І. Податкова система: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 240 с.
47. Новицький С. В. Вимоги до уніфікованої форми податкової звітності з ПДФО і ЄСВ. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2017. № 2. С. 272-291.
48. Слепцова Н. В. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та реалії адміністрування ПДФО в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 82-85.
49. Worldwide Personal Tax and Immigration Guide 2023-24. URL: https://www.ey.com/en_gl/tax-guides/worldwide-personal-tax-and-immigration-guide (дата звернення 17.04.2024).
50. Balasoiu N. Impact of direct taxation on economic growth: empirical evidence based on panel data regression analysis at the level of EU countries. *Sustainability*. 2022. № 15. Р. 71-86.
51. Jakobsen K. Identifying behavioral responses to tax reforms: New insights and a new approach. *Journal of Public Economics*. 2022. № 212. Р. 104-115.
52. Saez E. Wealth taxation: lessons from history and recent developments. *AEA Papers and Proceedings*. 2022. № 112. Р. 58-62.

- 53.Ткачик Ф. П. Фіскально-регулюючий потенціал податку на доходи фізичних осіб. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. С. 1-6.
- 54.Юрчишена Л. В. Оцінка впливу майнових податків на доходи місцевих бюджетів України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. С. 1-8.
- 55.Кміть, В. М. Перспективи і напрями вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб із використанням зарубіжного досвіду. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 37. С. 575-583.